

tificalli, Christum futurum prænoscebat, sed quia A viderat carne indutum, non Deum sed hominem purum credidit; unde: *Si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent* (I Cor. II).

CAPUT XIX.

Impiis autem, etc. Inimicis populi Dei: vindicta usque ad consummationem supervenit, quia nec vitam nec mores correxerunt, fictis enim argumentis simulabant pœnitentiam, et ideo non meruerunt indulgentiam. Unde Pharao cum plagis afflicto, populum Dei se dimissurum promitteret, paululum respirans ad domesticam crudelitatem reversus est, donec in mari Rubro fluctibus submersus est. Persecutores enim Christiani nominis si perstiterint in malitia sua, sentient in pœna quantum valeat Dei justitia. B

VERS. 8. — *Videntes tua mirabilia*. Sic nos oportet liberatori nostro exultantes gratias agere dicentes: *Benedic, anima mea, Dominum* (Psal. CIII). Unde Apostolus: *Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite* (I Thess. v).

VERS. 10. — *Produxit terra*. Nota quod inimicis Dei terra produxit muscas, et fluvius ranas; cultoribus autem Dei terra dedit fructum, et mare

carnis alimentum. Dignum est enim, ut fidelibus suis per opera sua nutrimentum, divina procuret providentia. Inimicis vero condignum tormentum per subditam sibi creaturam inferat.

Iuste enim patiebantur. (RAB.) Qui antiquos Dei servos, etc., usque ad viam veritatis non agnoscit, et ostium quod Christus est, non invenit.

VERS. 17. — *In se elementa*. Sicut in organo diversi soni ad concordiam melodiæ temperamento consentiunt, ita discrepantia elementa servato jure naturæ ad Creatoris voluntatem flectuntur: non enim creaturam sibi condidit contrariam, sed per omnia voluntati suæ consentaneam. *Unde æstimari*, etc. (RAB.) Homines enim et jumenta, etc., usque ad ut appareret quod elementa mundi non suæ tantum conditioni, sed Creatoris deservirent voluntati.

VERS. 20. — *In omnibus enim magnificasti*. Misericors et miserator Dominus semper adest fidelibus suis, quos semper protegit et regit: quos aliquando in martyrio purgat. Unde: *Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis* (Eccl. XXVII). Multe enim tribulationes justorum, et de omnibus his liberavit eos Dominus.

LIBER ECCLESIASTICUS.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *Omnis sapientia*, etc. (RAB. in Eccl., tom. III.) Incipit ab æterna Dei sapientia, quæ Christus est, qui cum Patre est semper ante sæcula, secundum illud: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum* (Joan. I). *A Domino Deo est*. Quia Christus fons vitæ, lux vera, de Patre nascitur, et omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Ibid.). Quisquis hac sapientia caret, in tenebris ambulat, et nescit quo vadat. *Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum; et prudentia carnis, mors* (Sap. XI).

VERS. 2. — *Arenam maris et pluvie guttas*. (RAB. ubi supra.) Corporalia spiritualibus comparat, ut ex difficillimis, quod omnino impossibile est, æstimetur. Si enim hæc quæ in certo numero et mensura, et pondere condita sunt, nemo potest dinumerare; quanto minus sapientiam Dei sine initio et sine fine inenarrabilem, inæstimabilem poterit investigare?

VERS. 4. — *Prior omnium creata est*. Creata secundum humanitatem in consilio Dei patris, scilicet pro salute humani generis prædestinata est incarnari. Notandum autem quod propter unitatem personæ aliquando Christus dicitur genitus, aliquando creatus.

VERS. 5. — *Fons sapientiæ*. Origo omnis sapientiæ a Verbo Dei procedit, quod Deus ex Deo semper cum Patre manet in cœlis; sed ingressus mundum per dispensationem humanitatis dedit mandata salutis, unde, *Verba vitæ æternæ habes* (Joan. VI).

VERS. 6. — *Radix sapientiæ*. Ostendit neminem

C posse profunditatem Dei penetrare, vel magnitudinem bonitatis ejus et misericordiæ. Unde ad liberationem et illuminationem humani generis homo fieri dignatus est, unde: *Generationem ejus quis enumerabit* (Isa. LIII)?

VERS. 9. — *Ipsæ creavit illam*. Unigeniti scilicet adventum, per Verbum sibi coæternum cum Spiritu sancto dispensavit: quomodo per Virginis partum ad salutem mundi veniret, et creaturas repararet, et hominem ad agnitionem et dilectionem sui revocaret, dans illi donum Spiritus sancti, ut ejus munere solvetur in æternum.

VERS. 11. — *Timor Domini gloriæ*, etc. *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus cupit nimis. Gloria et divitiæ in domo ejus* (Psal. III), etc. *Timor Domini*. Dux species sunt timoris. De altera dicitur, *Timor Domini* [non est in charitate] *animæ in charitate*, (Joan. IV), etc. Qui hunc habent propter metum gehennæ peccare desinunt, et vitam corrigunt: hic introducit charitatem, sed et foras mittitur. Qui enim sic timet, nondum amat nec desiderat bona, sed cavet mala; sed tamen se corrigit, et bona desiderare incipit. De altera scriptum est, *Timor Domini sanctus permanet in sæculum sæculi* (Psal. XVIII). Timet enim unusquisque ne amittat bona, et Dei præsentiam, quæ in æternum frui desiderat, de quo dicitur:

VERS. 12. — *Timor Domini delectabit cor*. Hic suavitatem tribuit internam, et in futuro vitam æternam.

VERS. 14. — *Dilectio*, etc. (RAB.) Charitas Dei vera

est sapientia, etc., usque ad ipsa in futuro remuneratio A erit; unde: *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua (Psal. xv), etc.*

VERS. 17. — *Timor Domini.* Sine timore Dei, et observatione mandatorum ejus, nulla religio est; unde: *Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio (Jac. 1).*

VERS. 19. — *Timenti Dominum.* Qui scilicet timore Dei in fide et doctrina et operatione regulam justitiæ servat.

VERS. 23. — *Et vidit.* (RAB.) In conspectu ejus sunt omnia, unicuique conservat dignam retributionem.

VERS. 25. — *Rami.* Per sapientiam, divinam habet homo scientiam vitandi malum, et intellectum faciendi bonum, utrumque enim in auditore operatur in fine; unde: *Qui audit me, non confundetur, et qui operantur in me, non peccabunt. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt (Eccli. xxiv). Initium sapientiæ, timor Domini. Intellectus bonus omnibus facientibus eum (Psal. cx).*

VERS. 26. — *In thesauris.* In legis meditatione utrumque declaratur, quomodo scilicet vitanda sunt mala, et quomodo discenda spiritualis sapientia, et exercenda bona opera, in quibus est religio vera. *Sapientiæ intellectus.* Quæ prohibet peccata, et carnalia desideria; unde: *Non amat pestilens eum qui se corrigit, nec ad sapientes graditur (Prov. xv).*

VERS. 27. — *Timor, etc.* Quia per poenitentiam mundat a præteritis peccatis, vel prohibet a committendis. Quia qui per timorem Dei sese non corrigit, in peccati voraginem cadit.

VERS. 30. — *Bonus sensus.* Unde in Proverbiis, *Labia sapientium custodiunt eos (Prov. xiv).* Et alibi: *Astutus omnia agit cum consilio: qui autem fatuus est aperuit stultitiam (Ibid. xxxi).* Sapientis ergo hominis est verba tenere, et omnia modeste peragere. *Enarrabunt sensum.* Equanimiter, non mala pro malis, sed bona pro bonis tribuens.

VERS. 33. — *Fili, concupiscens sapientiam.* Qualiter ad sapientiam pervenias, ipsa sapientia monstrat, quia sine conservatione justitiæ, nemo pervenit ad culmen sapientiæ, unde Jacobus: *Quis sapiens, inquit, et disciplinatus inter vos? ostendat conversationem bonam in mansuetudine sapientiæ (Jac. iii).*

VERS. 34. — *Sapientia enim et disciplina.* (RAB.) Sicut sæpe dictum est, *Timor Domini sapientiæ et disciplinæ custodia est (Prov. xiiii),* cui convenit fides recta, et morum temperantia, quia sine fide impossibile est placere Deo, et bonorum vita semper tranquilla est; unde in Matthæo: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris (Math. xi).* Qui enim vere timet Deum, non potest esse sine fide, et operibus bonis, quæ replent hominem virtutibus, et Deo acceptabilem faciunt. Unde: *Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapientiam et scientiam et lætitiæ. Pec-*

catori autem dedit afflictionem et curam superfluum (Eccli. ii).

VERS. 36. — *Duplici corde.* Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis, qui scilicet vult gaudere cum sæculo et regnare cum Christo.

VERS. 37. — *Hypocrita.* Aliud corde gestans, et aliud opere monstrans. Unde: *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium (Matth. vii).*

VERS. 38. — *Attende in illis, etc.* Manifestum est, quod qui sequitur hæreticos, animæ suæ acquirit damnationem, quia in judicio revelabuntur occulta cordium, et reddetur unicuique secundum opera sua, *Disperdet enim Deus omnes qui loquuntur mendacium (Psal. lxi).* Qui abominatur virum sanguinum et dolosum; unde: *Attendite a fermento Phariseorum, quod est hypocrisis. Et alibi: Veniet Dominus servi illius, et dividet eum; partemque ejus ponet cum hypocritis, ibi erit fletus et stridor dentium (Matth. xxiv).*

CAPUT II.

VERS. 1. — *Fili, accedens, etc.* Demonstravit quid sit vitandum, nunc demonstrat quid sit agendum, dicens: *Fili, accedens ad servitum Dei sta in justitia et timore.* Qui enim vult ab illecebris mundi se abstinere, et in Christo pie vivere, persecutionem patitur. Dum enim accingi divino servitio præparat, bellum diaboli contra se excitat, et dum alia vitia subdit, aliis reluctatur, et divina dispensatione agitur, ut superet et superetur, ne extollatur. Sed quia humilitas et patientia illi necessaria est, sequitur, *Deprime cor tuum, et susține, etc.*

VERS. 4. — *Patientiam habe.* Quasi: *In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. xxi),* quia scilicet radix et custos omnium virtutum patientia est. Sciendum autem est, quod patientia tribus modis exercetur. A Deo enim flagellamur, sed cavendum est ne murmuremus; a proximo persecutiones, et damna, et contumelias sustinemus, et cavendum est ne mala pro malis retribuamus; ab adversario tentamur, sed prospiciendum est ne ad delectationem peccati vel consensum flectamur, vel pro his præsentia quæramus, sed futura expectemus.

VERS. 6. — *Crede Deo et recuperabit te.* (RAB.) Credere oportet afflictum, et dirigere gressus operum in Dei conspectum, et sperare in illum; unde: *Revela Domino viam tuam, et spera in eo, et ipse faciet. (Psal. xxxvi).* Hinc Jeremias ait: *Beatus qui confidit in Domino, et erit Deus fiducia ejus (Jer. xvii), etc.*

VERS. 7. — *Metuentes Dominum, etc.* Beneplacitum est Domino super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus (Psal. cxlvi). Qui enim veraciter metuit, patienter sustinet miserationem ejus: *Qui autem dereliquerint Deum, confundentur et in terra scribentur (Jer. xvii).*

VERS. 8. — *Qui timetis Dominum, credite illi.* Hortatur timentes Dominum ut credant illi, qui ad certam mercedem perveniant; unde: *Justus enim ex*

ſede vivit (Rom. 1); unde: *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua (Matth. 1x)*. Et alibi: *Fides tua te ſalvum fecit (Ibid., x)*.

VERS. 9. — *Qui timetis Dominum, sperate in illum*. Tria commendat timentibus Deum: credere, ſperare, diligere; quia fide, ſpe et charitate vere colitur Deus, et ad contemplationem pervenitur, quæ est beatitudo æterna.

VERS. 11. — *Respicite, etc. (RAB.)* Hic quoque tria dicit, etc., *usque ad quia ſacrificium Deo ſpiritus contribulatus (Pſal. 1)*, etc. Et, *Prope est Deus omnibus invocantibus ſe in veritate (Pſal. cXLIV)*.

VERS. 14. — *Væ duplici corde, etc.* Admonuit, ne quis duplici corde accederet ad Deum; nunc autem dicit, *Væ duplici corde et labiis ſcelestis*. Qui enim prava cogitat, et loquitur, et pravis inſiſtit operibus, niſi poenituerit, in æternum peribit. *Duabus viis terram ingredientis* qui facit mala, et ſperat bona; vel, qui carnis ſectatur opera, et ſpiritus ſanctificationem ſe arbitratur perficere in timore; vel, quod Dei eſt opere exhibet, et quod mundi eſt, cogitatione quærit. Tales vero inconstantibus ſunt in omnibus viis ſuis, quia facile in adverſis terrentur, et proſperis irretiuntur.

VERS. 15. — *Dissolutis corde, etc. (RAB.)* Adhuc docet errorem cavere, etc.; *usque ad his, qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio, etc.*

VERS. 17. — *Inſpicere, etc.* Licet omni tempore inſpiciat omnia Deus, tunc tamen inſpicere dicitur, cum probare vel improbare aliquid dignoſcitur.

VERS. 18. — *Qui timent Dominum, non erunt incredibiles, etc.* Alternando de amore et dilectione Dei agit, *quia timor Domini ſanctus, permanens in ſæculum ſæculi (Pſal. xviii)*, et *omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, et cognoviſit Deum (I Joan. iv)*. Qui vero timet Deum, et diligit, et credit Scripturis, ſervat operando præcepta Dei, et ſemper meditando quærit quæ beneplacita ſunt illi, replebitur ergo ſapientia et charitate Dei. *Finis enim præcepti charitas, et qui diligit proximum, legem implevit.*

VERS. 20. — *Qui timent Dominum præparabunt, etc.* Felix anima, quæ quotidie mandat cor ſuum ut ſuſcipiat habitatorem Deum, cujus poſſeſſor nullo eget bono, quia omnium honorum auctorem in ſe habet. Et quia ad hoc neceſſaria eſt mandatorum custodia, et boni operis patientia, qua pervenitur ad agnitionem veritatis, ſequitur: *Qui timent Dominum custodiunt mandata illius, etc.* Juſtus in primis accuſator eſt ſui. Sicut enim humilitati præmium, ſic ſuperbiæ reſtat ſupplicium; unde Joannes: *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus (II Joan. 1)*. Qui vere ſapiens eſt, verus juſtiæ cultor eſt, quia ſapientia dictat juſtiæ normam.

CAPUT III.

VERS. 2. — *Judicium patris. Dei, ex quo omnis paternitas in celo et in terra.* Quia ex ipſa ſunt omnia. Qui diligit ea, quæ fecit, et ut in eo maneat,

quo facta ſunt, cujus judicium, qui audiverit, et præcepta ejus fecerit, ſalvus erit: cujus mandatum eſt, ut etiam patri temporali, et matri reverentia exhibeatur; unde: *Honora patrem tuum (Deut. v)*, etc.; unde ſequitur: *Qui honorat patrem ſuum. Cui Deum honorem conſtituit, non debet a filiis inhonorari: quia Deus judicio ſuo exquiret qualiter præceptum ſuum ſervetur.*

VERS. 4. — *Qui diligit.* Qui ſcilicet mandata ſervat, et abſtinet a peccatis, et tamen pro exceſſoribus orare non deſinit, quia ſcit miſericordem judicem omni tempore præces exaudire.

VERS. 6. — *In filiis. (RAB.)* In ſobole vel in diſcipulis, etc., *usque ad honorare parentes primum mandatum eſt in promiſſione.*

VERS. 9. — *In opere et ſermone, non in vulva ſcilicet unde oſtenditur, et ſpiritualis pater maxime dignus honore; unde Paulus: Per Evangelium ego vos genui (I Cor. iv)*. Et alibi: *Qui bene præſunt præſbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in doctrina et verbo (I Tim. v)*.

VERS. 11. — *Benedictio patris, etc. (RAB.)* Benedixerunt patriarchæ filiis, etc., *usque ad illuſores ſæviſſime laniaverunt.*

VERS. 15. — *Eleemoſyna.* Scilicet quæ peccatum delet. Hoſtia enim quæ pro peccato, peccatum vocatur. Qui autem parentibus, vel cæteris pauperibus miſeretur, juſtiæ præmium recipiet a peccatis abſolutus. *Beati miſericordes, quoniam (Matth. v)*, etc. Et alibi: *Feneratur Domino, qui miſeretur pauperis. (Prov. xix)*. Hinc Daniel ad Nabuchodonosor: *Conſiltam meum, o rex, placeat tibi: peccata tua eleemoſynis redime, et iniquitates tuas miſericordiis pauperum (Dan. iv)*, ſi forſitan ignoſcat Deus delictis tuis. Hinc Dominus ait: *Date eleemoſynam, et omnia munda ſunt vobis (Luc. xi)*.

VERS. 19. — *Fili in manuſuetudine.* Manſuetudo et humilitas gratiam, ſuperbia et furor pariunt ruinam; unde: *Discite a me, quia mitis ſum et humilis corde (Matth. xi)*, etc. Et alibi: *Qui ſe exaltat, humiliabitur (Luc. cXIV)*, etc.

VERS. 21. — *Quanto magnus es, etc. (RAB.)* Docuit ſuperius manuſuetudinem, etc., *usque ad ſufficit homini ea pie cogitare, et opere implere, quæ præcepit Deus.*

VERS. 24. — *In ſupervacuis rebus, etc. (RAB.)* Id eſt, ne ſcruteris ſupervacue, etc., *usque ad diſputantes in errores incidunt, et a veritate recedunt.*

VERS. 27. — *Cor durum.* Quia ſecundum duritiam tuam theſaurizas tibi tram in die judicii (Rom. n).

VERS. 28. — *Cor ingrediens.* Quod non curat, nec ſtudet vitare, et quod ea diligit, quæ ducunt ad interitum, ut hæreſes et profanæ novitates; unde ſequitur: *Cor ingrediens duas vias, non habebit ſuccesſus, etc.*

CAPUT IV.

VERS. 1. — *Fili, eleemoſynam pauperis, etc. (RAB.)* Quantum eleemoſyna valet, etc., *usque ad qui ex corde corripit verbis, vel factis.*

VERS. 3. — *Cor inopis, etc.* Non est eleemosyna differenda, cum adsit tribuendi facultas; unde: *Ne dicas amico tuo: Vade et revertere, cum cito possis dare (Prov. III).* Et alibi: *Qui despicit proximum, peccat: qui miseretur pauperis, beatus erit (Ibid. XIV).* Eleemosyna autem facienda est, non ex necessitate, *Hilarem enim datorem diligit Deus (I Cor. IX).* Et alibi: Vidua pauperula plus omnibus misit in gazophylacium, quia non quantitatem muneris pensat Deus, sed devotionem cordis.

VERS. 5. — *Ab inopè ne avertas, etc.* Non per iram exasperandus est pauper, sed blanda locutione placandus, *Ira enim viri justitiam Dei non operatur (Jac. I).* Et, *Qui obturat aurem ad clamorem pauperis, clamabit, et non exaudiet Dominus (Prov. XXI).* Qui enim potest tribuere, debet: quia munus absconditum exstinguit iras, et donum in sinu indignationem maximam. Qui autem non potest, sermo bonus est ei super datam optimum. *Qui autem habuerit substantiam mundi: et viderit fratrem suum necesse habentem, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? (I Joan. III).* Fides enim si non habeat opera, mortua est. Non ergo diligamus lingua et verbo, sed opere et veritate.

VERS. 7. — *Congregationi pauperum.* In his commendatur mansuetudo et humilitas, quia mansuetudo neminem spernit, humilitas se omnibus subjicit. Decet autem Christianum aequalibus et inferioribus affabilem esse et mitem, senioribus humilem; unde: *Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei (Psal. CXXX).*

VERS. 9. — *Libera, etc.* (RAB.) Sicut largitionem in pauperes eleemosynam esse dixit, sic liberationem inique oppressi misericordiam esse ostendit; unde, *Erue illos qui ducuntur ad mortem.*

VERS. 10. — *In iudicando.* (RAB.) Nullam eleemosynam speciem, etc., usque ad ita et viduae viri solatium.

VERS. 13. — *Et qui vigilaverint, etc.* *Beatus homo qui audivit me, et vigilat ante fores meas quotidie, et observat ad postes ostii mei (Prov. VIII).* Per fores autem potes Scripturas et eorum doctores intelligit.

VERS. 15. — *Qui serviunt, etc.* Qui diligit eum, qui genuit, diligit eum qui natus est ex Deo, et quem diligit Pater, diligit Filius, unde: *Qui diligit me, diligitur a Patre meo, et eum diligam. Sed quia probatio dilectionis exhibitio est operis, sequitur: Qui audit illam, iurabit gentes. Unde: Cum sederis Filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel (Matth. XIX).*

VERS. 19. — *Timorem et metum, etc.* Sapientia inhabitans dirigit opera, in variis tentationibus praeparat exercendo et probando ad futurae vitae gaudia, quod hac sententia confirmatur: *Timorem et metum et probationem, etc.* Quia tribulatio patientiam operatur, et patientia probationem, probatio vero spem,

quod non confundit, quia charitas Dei diffusa est in sanctis per Spiritum sanctum.

VERS. 23. — *Fili, conserva tempus, etc.* Supra commendavit sapientiae donum, nunc ostendit ipsius factum. Quicumque enim servat praecepta sapientiae, cautus est in temporum mutatione, nec deserit viam iustitiae in tempore persecutionis et angustiae. Ideo sapientia exhortatur filios, ut conservent tempus, quia tempus omni rei sub caelo: et tempus est belli, et tempus pacis.

VERS. 28. — *Non abscondas sapientiam tuam, etc.* (RAB.) Non est abscondenda sapientia his, qui audire volunt. Qui enim abscondit frumentum, maledicetur in populis, benedictio autem super caput vendentium; unde: *Negotia, dum venio (Luc. XIX).*

VERS. 30. — *Non contradicas.* Obediendum est maioribus, si veritati concordant et iustitiae, nec aliter, sed pro recta fide, et vera religione, in quibus est animae salus, decertandum est; unde: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum et projice abs te (Matth. V).* Et, *Si quis vult venire post me, abneget (Luc. IX), etc.*

VERS. 34. — *Noli citatus esse in lingua tua. (RAB.)* Mors et vita, etc., usque ad scriptum est: *Non in sermone regnum Dei, sed in virtute (I Cor. IV).*

VERS. 35. — *Noli esse sicut leo.* In Ecclesia sunt haeretici quasi leones, qui per linguae volubilitatem seducunt corda innocentium, et per insolentiam morum conturbant mansuetudinem simplicium.

CAPUT V.

VERS. 11. — *Non ventiles te, etc.* (RAB.) Levitatem reprehendit, etc., usque ad duplicitatem doctrinae eorum, in qua modo vera, modo falsa proferunt, peccatores esse ostendit.

VERS. 13. — *Esto mansuetus.* Bonum est mansueto audire, et suscipere verbum veritatis, et modesto ac prudenter proferre; unde: *Si ornatis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, et tardus ad iram. (Jac. I).* Et paulo post: *In mansuetudine suscipis insitum verbum, quod potest salvare animas vestras (Ibid.)* In Proverbiis quoque dicitur: *Vidisti hominem velocem ad loquendum? stultitia magis speranda est, quam correctio illius (Prov. XXIX).*

CAPUT VI.

VERS. 1. — *Nolite feri, etc.* (RAB.) Vim vere charitatis ostendit, etc., usque ad albidetur virtus ipsius.

VERS. 4. — *Nequam.* Bonae voluntatis succedit boni operis fructus, et malitiosae menti nihil prosperitatis. Si enim desit charitas, frustra operam virtuti impendis; unde: *Qui in uno offendit, omnium reus est (Jac. III).* Et, *ei qui non habet, et hoc quod habet, auferetur ab eo (Luc. XIX).*

VERS. 6. — *Multi pacifici, etc.* Cum omnibus pax est habenda, quantum permittit nostra fragilitas, sed non cum multis consilium, quia scriptum est: *Misericordes vocantur, virum autem fidelem quis inveniet? (Prov. XX).*

VERS. 7. — *Si possides amicum, etc.* (RAB.) Per A
diversas species falsos amicos exprimens, tandem
ad verum pervenit amicum : quia multi amicos se
esse profitentur in prosperis, et inimici apparent in
adversis. Unde : *Si humiliaverit se contra te, etc.*

VERS. 13. — *Attende.* (RAB.) Id est, discretionem
habe, etc., usque ad : *Rogo autem vos, fratres, ut ob-*
servetis eos qui dissensiones et offendicula faciunt
(Rom. xvi).

VERS. 14. — *Amicus fortis.* Amicus amoris con-
sors, cui sic animum tuum applica ut ex duobus
unum fiat, cui te tanquam tibi committas, a quo
nihil timeas : et nihil inhonestum petas. Non est
enim amicitia vectigalis, sed plena decoris ; unde :
Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio
vobis (Joan. xv), etc. Dedit nobis Dominus formam
amicitiæ quam sequamur, ut faciamus amici volun-
tatem, aperiamus ei secreta, et ipse nobis ; unde :
Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audivi a
Patre meo, nota feci vobis (Ibid.).

VERS. 16. — *Amicus fidelis.* Secundum Deum
scilicet. Hic ad medicamentum vitæ æternæ et im-
mortalitatis necessaria, cum amico tractat : unde
Cicero dicit amicitiam non nisi inter bonos esse
posse, et libera debet esse amicitia, et ad omnem
felicitatem proclivis.

VERS. 17. — *Qui timet Dominum.* (RAB.) Plena et
perfecta amicitia gratia, etc., usque ad ut de hoc
mundo credas te quotidie migraturum.

VERS. 27. — *In omni animo tuo.* (RAB.) Corde, non
corpore accedendum est ad sapientiam, etc., usque
ad perceptio veritatis ; unde : *Hæc est autem vita*
æterna ut cognoscant te solum verum Deum (Joan.
xvii.), etc.

VERS. 33. — *Fili, si attenderis.* Monet sapientia,
ut in divina lege assidue meditemur. Primum hor-
tatur ut discamus ; post, ut animam ad hoc applice-
mus, tandem, ut inclinemus ; demum, ut diligentiam
ad audiendum adhibeamus. Sic enim sapientia sa-
pientem esse promittit. Necesse est enim, ut qui veræ
sapientiæ, quæ Christus est, agnitionem desiderat,
primum catholicis magistris se humiliter subdat, et
omnes affectus animæ suæ disciplinæ eorum. Dehinc
intentionem cordis ab omni pravo desiderio avertens
ad audiendum verbum Dei adhibeat diligenter, caveat-
que ut meditationem legis non pro terrenarum rerum
mercede, vel laudis humanæ, sed pro ipsius
boni amore impendat, ut veræ sapientiæ fructum
percipiat.

VERS. 35. — *In multitudine.* Quasi : Ne sis sapiens
tibi ipsi. Ne confidas proprio ingenio, hæreticos
superbiæ fastus maxime supplantavit.

VERS. 38. — *Cogitatum habe in præceptis.* (RAB.)
Merito illi datur, etc., usque ad et assidue legem
meditatur et opere exsequitur.

CAPUT VII.

Non metes ea in septuplum. (RAB.) Perfectam ul-
tionem, etc., usque ad Assumit septem alicui spiritus
nequiores se (Luc. xi).

VERS. 4. — *Neque a rege cathedram honoris.* Non
potest exercere opus justi regiminis, qui sententiam
neglexit veræ pietatis ; unde : *Reges gentium domi-*
nantur eorum, vos autem non sic, sed qui major est
in vobis, fiat sicut minor (Luc. xxii).

VERS. 5. — *Quoniam agnitor.* Nulla præsumptio
perniciosior, quam de propria justitia, aut scientia
superbire ; unde : *Non est homo super terram, qui*
faciat bonum, et non peccet (Eccl. vii). Et alibi :
Vidisti hominem sapientem sibi videri, et magis ille
spem habet stultus (Prov. xxvi).

VERS. 6. — *Noli quærere fieri iudex, nisi valeas.*
Debet quisque propostas virtutes perpendere, et pro
quantitate virium curam aliorum suscipere : ne dum
delectatur loco gloriæ, fiat subditis auctor ruinæ ; et
qui gravatur pondere suarum, velit fieri iudex aliena-
rum culparum.

VERS. 7. — *Non pecces in multitudinem.* Qui ra-
tione pollet, et liberi arbitrii potestate prævalet, sub-
ditorum insolentia non peccet, sed constanter resi-
stat alienæ nequitia : nec se putet impune peccare,
si plurimorum acquiescit voluntati ; unde : *Non so-*
lum autem qui ea faciunt, sed qui consentiunt facienti
(Rom. i.), etc.

VERS. 13. — *Noli amare mendacium.* Omne
mendacium malum ; et proximis inferre scandalum
perniciosum est. Multo magis ergo amico fraudem
moliri, crimen imponere : quoniam testis mendax
peribit ; unde in Proverbiis : *Sicut noxius, qui mi-*
tit sagittas in mortem, sic qui fraudulenter nocet amico
(Prov. xx).

VERS. 15. — *Noli verbosus esse.* Quasi : Noli sen-
sum tuum docere, audi sapientiam seniorum. Tu-
tius est enim audire, quam loqui ; unde : *Sit omnis*
homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquen-
dum, et tardus ad iram (Jac. i).

Non oderis laboriosa opera. Peccanti homini scien-
tia data est, ut labore manuum quæreret sibi vi-
ctum ; unde : *In sudore vultus tui vesceris pane* (Gen.
iii), etc.

VERS. 19. — *Quoniam vindicta carnis, etc.* Quia
caro peccatorum, quæ luxuria defluit, igne inferni
et vermibus cruciabitur, ubi vermis non moritur, et
ignis non exstinguitur : in verme putredo gehennæ, in
igne ardor signatur. Vel vermis, est sera scelerum
pœnitentia, quæ in tormentis conscientiam peccato-
rum mordere non cessat, ut ignis sit pena extrin-
secus sæviens, vermis autem dolor interius accu-
sans.

VERS. 20. — *Noli prævaricari in amicum pecu-*
niam. (RAB.) Multi perierunt pro avaritia, etc., us-
que ad : *qui odit munera, rivet* (Prov. i).

VERS. 21. — *Gratia enim verecundiæ.* Oculis non
vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit,
quæ præparavit Deus diligentibus se. Potest per
hanc mulierem sapientia intelligi, quæ alibi pretiosa
margarita dicitur, quam spiritualis negotiator in-
veniens vendit omnia, et emit eam. Unde : *Vire ri-*
tam cum muliere quam dilexisti ; quasi, sapientiam

sequere, et scientiam Scripturarum, et quasi con- A
jugem tibi copula.

VERS. 22. — *Non lædas servum.* Qualiter servi nutriendi sunt, aperte monstratur, affectu, scilicet, filiorum pro jure naturæ; et disciplinandi pro mentis instabilitate; unde in sequentibus, *Cibaria et virga et onus asino; panis et disciplina et opus servo.*

VERS. 23. — *Neque inopem derelinquas illum.* Oppressum violentia servitutis. *Sive enim servi, sive liberi, omnes in Christo unum sumus (I Cor. XII).*

VERS. 26. — *Filiæ, etc.* Sicut bonos servos affectu filiorum habendos, sic ancillas, quasi filias habendas esse docet, sed cum disciplina: unde, *Lacta filium, et paventem te faciet: lude cum eo, et contristabit te. Non arrideas illi, ne doleas, et in novissimo obstupescant dentes tui (Eccli. xxx).*

VERS. 28. — *Mulier.* Conjugalem commendat pudicitiam, removens omnem detestabilem copulam. Mystice autem admonet ut catholicam fidem in vera religione, quam primum post baptismi perceptionem sortiti sumus, firmiter tenentes, hæreticorum perfidiam abjiciamus.

VERS. 32. — *Dilige, etc. (RAB.)* Timorem Dei et amorem, etc., *usque ad* quia charitas operit multitudinem peccatorum.

VERS. 35. — *Datum brachiorum.* Superius pro his quæ offeruntur ministris Dei promisit peccatorum purgationem: nunc autem pro eleemosynis veniam et benedictionis gratiam, quia sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccata.

VERS. 37. — *Et mortuo.* Ad eleemosynam pertinet C
sepultura mortuorum, multo magis ergo consolatio vivorum: unde Paulus docet gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Probatio dilectionis exhibitio est operis: unde, *Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necesse habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? (I Joan. III).*

CAPUT VIII.

VERS. 1. — *Non litiges cum homine potente. (RAB.)* Superbo. Unde, *Non respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis (Prov. xxvi):* quia inter superbos semper jurgia sunt, servum autem Domini non oportet litigare.

VERS. 2. — *Locuplete.* Qui avaritiæ æstibus an- D
helat. Inde enim oriuntur invidiæ, contentiones, et hujusmodi, *Radix enim omnium malorum est cupiditas (I Tim. vi).*

VERS. 13. — *Non incendas carbones. (ID.)* Unde Apostolus: *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis (Gal. vi).*

VERS. 15. — *Noli sænerari. (RAB.)* Unde: Bibe aquam de cisterna tua, et fluentia putei tui habeto solus.

VERS. 17. — *Non judices contra judicem.* Quasi esto subjectus præpositis et iudicibus, qui secundum Deum judicant.

PATROL. CXIII.

CAPUT IX.

Non zelus mulierem, etc. (RAB.) Docet pudicitiam, etc., *usque ad* non consentit hæreticæ pravitati.

VERS. 3. — *Mulierem multivolum.* Hæreticorum Synagogam, quæ per diversos errores volitat.

VERS. 4. — *Cum saltatrice ne assiduus sis.* Hæreticorum turba, quæ per diversos errores dissilit, ut quem eloquentiæ suæ amatorem conspexerit ad se trahat quasi meretrix; unde: *Irretivit eum multis sermonibus, et blanditiis labiorum traxit eum (Prov. VII), etc.*

VERS. 5. — *Virginem ne conspicias.* Averte oculos tuos, ne videant vanitatem: ne libeat videre quæ non licet concupiscere. Mystice autem non debemus decorem eloquentiæ hæreticæ amare, nec simulatas B
virtutes attendere.

VERS. 7. — *In vicis civitatis, etc.* Idem sub alia figura. Vici enim civitatis, hæreticorum conventicula sunt: quæ se a civitate separant, de qua dicitur: *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei (Psal. LXXXVI).*

VERS. 14. — *Ne derelinquas amicum.* Major est fiducia ex parte rei cognitæ, quam ignotæ. Doctrinam quoque sanctorum Patrum non debemus declinare et novos doctores audire.

VERS. 15. — *Vinum novum, etc.* Novus doctor studere debet, ut sanam doctrinam et operationem firmiter percipiat: et postea sibi et aliis proficiat.

VERS. 25. — *Linguosus.* Hæreticus, qui semper contentiosus, et ideo odibilis Deo et hominibus.

CAPUT X.

VERS. 1. — *Judex sapiens, etc. (RAB.)* Factus est principatus super humerum ejus. Unde: *Væ terræ cujus rex puer est (Isa. IX),* diabolus, scilicet qui semper diligit novitates, et principes cujus primo mane comedunt, id est, ante diem mortis, dicentes: *Manducemus et bibamus, cras enim moriemur (Isa. XXII).*

VERS. 5. — *Super faciem scribæ. (ID.)* Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis, quia vice sua mittit ad prædicandum.

VERS. 8. — *Regnum a gente. (RAB.)* Hoc fecerunt omnes etc., *usque ad: auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructum ejus (Matth. XXI).*

VERS. 9. — *Avaro.* Post mutationem regni agit de avaritia, pro qua vis regiminis maxime negligitur: *Radix enim omnium malorum cupiditas (I Tim. VI).* Avaritiam autem superbia comitatur, unde, *Præcipe divitibus non altum sapere (Ibid.).*

VERS. 12. — *Et rex hodie est.* Potestas et divitiæ non possunt prolongare vitam. Positus est terminus qui præteriri non potest. Jucunditas carnis convertetur in putredinem et fœtores, et tandem in vermes. Mystice autem homo, qui in peccatis vivit et non respiscit, morietur æterna morte: et diabolus serpentem antiquum et bestias ejus, id est, dæmones non evadet.

VERS. 14. — *Initium superbiæ.* Non est enim major

apostasia quam creaturam a Creatore recedere, quæ merito ascribitur superbiæ. Superbia enim est si creatura velit æquari Creatori. Hæc et diabolo et homini fuit initium perditionis : unde, *Quoniam initium omnis peccati est superbia*. Quamvis alibi dicatur : *Radix omnium malorum cupiditas* (I Tim. vi). Non est cupiditas sine superbia, nemo enim superbus nisi cupidus et e converso. De superbia nascuntur hæreses, schismata, detractiones, invidia, verboritas, jactantia, contentiones et hujusmodi, quæ ex cupiditate procedunt. Gulosos vero, intemperantes, ebriosos, fornicarios et hujusmodi cupiditas facit, quæ sine superbia esse non possunt. Caveamus ergo cupiditatem et superbiam, non duo mala, sed unum a quo omnia trahunt initium.

VERS. 19. — *Terras*. (RAB.) Quando Jerusalem per Romanos, etc., usque ad deleta est posteritas eorum, et gloria martyrum exaltata est; unde : *Custodit Dominus omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet* (Psal. CXLIV).

VERS. 22. — *Non est creata*. (Id.) Vitia non sunt creata, etc., usque ad surgit iracundia, quam virtutis superat constantia.

VERS. 23. — *Semen hominum honorabitur*. Doctores sancti in honore sunt apud bonos, maxime qui timent Dominum : unde, *Qui bene præsumt presbyteri, duplici honore digni habeantur* (I Tim. v), etc.

VERS. 25. — *Gloria divitum*, etc. Vere gloria est timere Deum. Qui eum timet, justitiam servat in omnibus : unde, *Nolite in personarum acceptione Jesu fidem habere* (Jacob. ii).

VERS. 27. — *Magnus est judex*. Licet potestas terrena magna sit, timentem Dominum præcellere non valet : timentibus enim Deum, nihil deest, *Divites autem egerunt et esurierunt* (Psal. XXXI), etc.

VERS. 28. — *Servo sensato*. Hoc ad diffidenciam sepe evenit, ut ignobilis genere nobilitatis scientia et fide, nobilibus præferatur : unde, *Servus sapiens dominabitur filiis stultis* (Prov. xvii). Mystice autem servus ecclesiasticus, qui devote servat religionem Christianam, præponitur Synagogæ; unde, *Major serviet minori*. Et, *Jacob dilexi, Esau autem odio habui* (Gen. xxv).

VERS. 30. — *Melior est*. Quasi dicat : Melius est, ut studeas semper in bono opere laborare, unde reddatur tibi merces justitiæ, quam ut consumes dies tuos in vanitate, et egeas illo pane, qui de cælo descendit. Qui in timore Dei, et observantia religionis, statuet gloriam suam : unde, *Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (II Cor. ix).

CAPUT XI.

VERS. 1, 2. — *Sapientia humiliati exaltabit caput*. Sequitur : *Non laudes virum*, etc. Quasi : Ne juxta speciem corporis aestimes qualitatem mentis : unde, *Non respicias vultum ejus nec altitudinem stature ejus, quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominis judico* (I Reg. xvi). Homo enim videt ea quæ patent, Dominus autem intuetur cor. In ho-

notibus mundanis non est superbiendum, quia transit mundus et concupiscentia ejus.

VERS. 5. — *Multi tyranni*. (RAB.) Divina dispositione fit, etc., usque ad benedictionem patriarcharum hæreditavit.

VERS. 8. — *Priusquam audias*. Qui prius respondet quam audiat, id est, qui doctor esse desiderat antequam discat; vel, aliorum causas judicare, priusquam dignoscatur : stultum se esse demonstrat.

VERS. 10. — *Fili, ne in multis*, etc. Quasi diceret : De superfluis ne sis curiosus, et peccantium pravitati non consentias. Non solum enim qui faciunt mala, sed qui consentiunt facientibus digni sunt morte. *Fili, ne in multis*, etc. Multi sunt sectæ hæreticarum, qui unitatem fidei, et tramitem veritatis non custodiunt, et laborem unum in libris componendis expendunt. Rhetorica et dialctica arte copiosi : nec immunis sunt a dilecto, quia meditatio eorum est in dolo. Unde Ecclesiasticus : *Fili, ne facias multos libros, quibus non est finis*. Omnes autem libri divinæ Scripturæ (quia consentaneus) unus liber sunt : unde, *In capite libri scriptum est de me* (Psal. xxxvi), etc. *Fili, ne in multis*, terrenis lucris, vel quibuslibet negotiis, quia pluribus intentus minor est ad singula sensus. Suscepta cura regiminis impar invenitur quisque ad singula, dum dividitur ad multa : nec sua damna considerat, dum aliena pertractat.

VERS. 11. — *Est homo laborans*, Christiana opera designat, in quibus pauperes spiritu abundant omnibus bonis, et egent qui laborant in acquirendis divitiis : unde, *Divites egerunt, et esurierunt*, etc.

VERS. 18. — *Est qui locupletatur*, etc. (RAB.) Theaurizat, et ignorat, etc., usque ad sed aliis relinquunt qui veritatem et falsitatem dignoscunt.

VERS. 30. — *Ante mortem*, etc. (Id.) Statim et laudare, etc., usque ad qui veniunt in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.

VERS. 32. — *Sicut enim eructant*, etc. (RAB.) Similitudinem sagaciorum animalium, etc., usque ad in caveam erroris et laqueum deceptionis precipitent.

CAPUT XII.

VERS. 3. — *Non est enim*, etc. Gravissimum peccatum est nolle pœnitere, nec peccata eleemosynis redimere, sed peccata peccatis addere : unde, *Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eam* (Amos, i). Dubiam et dolosam doctrinam, quam in expositione divinæ Scripturæ expendunt.

VERS. 5. — *Da bono*, etc. Simile in Tobia legitur : *Panem tuum et vinum super sepulturam justi constitue, et noli ex eo manducare et bibere cum peccatoribus* (Tob. iv). Id est pro eo quod peccatores sunt, noli communicare; sicut qui nutriunt histriones, cum esuriant Christi pauperes. Qui autem dat indigni peccatori, non quia peccator est sed quia homo est, non peccatorem sed justum nutrit : quia culpam non diligit, sed naturam. Si peccatorem et impium ha-

reticum intelligit dum in errore sunt, non est communicandum cum illis : unde, *Nolite sanctum dare canibus* (Matth. v. 11).

VERS. 8. — *Non agnosceatur in bonis amicus.* Facilius amicus et inimicus in adversitate probantur, quia multi amici mensæ, qui non permanent in die necessitatis. Verus igitur erat amicus qui dicebat: *Quis infirmatur, et ego non infirmor?* (II Cor. xi.)

VERS. 10. — *Non credas inimico.* Historice de falsis amicis agit, a quibus cavere debemus. Mystice vero hæreticos notat, qui non vere sunt amici, quorum doctrina plena est rubigine erroris, et nequitiae: quorum sermo serpit ut cancer, quamvis fideles et catholicos se fingunt. Non ergo eis obsequiamur, nec potestatem tribuamus, quam significat *dextera*: ne a loco nostro, id est, stata rectæ fidei nos deiciant. Nituntur enim cathedram nostram, id est doctrinam, malefice subvertere.

Quis medobitur. Hæretico qui officium doctoris gerit, et dicit se medicum animarum: *Si enim sal infusatum fuerit, ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras* (Matth. v.).

VERS. 15. — *In labiis suis.* His sententiis notat eos, qui in corde loquuntur et insidiantur ut interficiant innocentem: qui cum aliquem deceperint, movent caput, plaudunt manu, et lætantur cum male fecerint.

CAPUT XIII.

VERS. 1. — *Qui tetigerit picem inquinabitur.* (RAB.) Per similitudinem ostendit, etc., usque ad ne mala quæ frequenter aspiciunt, imitari velint.

VERS. 2. — *Pondus super se tollet.* (Id.) Hæc moraliter nos instruat, ut humilia sequamur, superba fugiamus: *Quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (Jacob. iv.). Mystice autem docet, etc., usque ad quia æterna confusione dignos ostendat, cum in æternum cruciabantur.

VERS. 11. — *Noli esse,* etc. Non virtutem humilitatis abhorret: sed auctoritatem firmam contra expugnatores veritatis docet tenere, quibus fortiter resistendum.

VERS. 12. — *Advocatus.* Modeste agendum est cum potentibus hujus sæculi, qui frequenter derident innocentem simplicitatem: quibus tamen debitum honorem conferre debemus, sed non contra Deum, vel contra mandata ejus. Unde, *Omnes honoræ, fraternitatem diligite, Deum time, regem honorificate* (I Petr. ii.).

VERS. 16. — *Cave tibi, et attende.* Quasi: nihil tutum apud amatores mundi, qui mutabilia sequuntur et cum illis mutantur. Unde: *Stultus ut luna mutatur* (Eccl. xxvii.). Possunt in his hæretici et falsi Christiani intelligi, quibus non est credendum, quia inconstantes sunt in omnibus vitiis suis.

VERS. 18. — *Omnis vita.* (RAB.) Cæteris refutatis, etc., usque ad quia prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate.

VERS. 19. — *Omnis animal.* Ad superiora respicit,

ut divitum, scilicet, et potentum societatem declines, et ei jungaris, qui studio et religione tibi consors est. Hæc est enim amicitia firma, quam similitudo virtutum sociat.

Si communicabit. Rapacitas lupi cum agni innocentia non convenit, nec avari rabies cum modestia simplicis. Nulla enim communicatio munditiæ cum immunditia: *Sicut enim canis revertitur ad vomitum, ita qui iterat stultitiam suam* (Prov. vi.). Nulla ergo parilitas superbi divitis cum humilitate pauperis Christi.

VERS. 25. — *Dives commotus.* Quod de divite et paupere increpat, exsequitur: quia multi sunt qui divitis facta et dicta extollunt: pauci qui doctrinam humilitatis et virtutem intelligunt. Arrogantes tamen prædicatores, humiles vero contemptores. Unde: *Divitiæ addunt amicos plurimos, a paupere vero, et hi, quos habuit, separantur* (Prov. xix.).

VERS. 31. — *Cor hominis immutat.* In judicio vultus, mentis motatio deprehenditur: unde, *Cor gaudens exultabat faciem, in merore animi deicitur spiritus.*

VERS. 32. — *Vestigium cordis boni.* Quia multi simulati et facti: iteo difficile invenitur in quo cor et facies, id est cogitatio et operatio atque doctrina, in bono conveniant: cum autem hoc invenies, da gloriam Deo, quia hoc ejus donum est.

CAPUT XIV.

VERS. 1. — *Beatus vir,* etc. (RAB.) Peccando. Hinc Jacobus ait: *Qui in verbo non offendit, perfectus est* (Jacob. iii.). Illo, scilicet verbo cujus offensionem humana potest vitare fragilitas.

VERS. 5. — *Viro cupido et tenaci.* Avaritiæ pestem describit quæ excruciat avaram ne consequatur laboris sui fructum, *Qui thesaurizat et ignorat cui congregabit ea* (Psal. xxxviii.).

VERS. 5. — *Qui sibi nequam.* Hæc ad litteram mentem avari et invidi describunt, qui de bonis suis non lætantur. Allegorice vero significant philosophos et hæreticos qui sine fide Christi congregant divitiarum pravi dogmatis, quæ nihil proficiunt eis, imo poenam conferunt æternam.

VERS. 7. — *Et si bene.* (Id.) Dixerat nihil esse nequius, etc., usque ad nunc vero idem repetit.

VERS. 9. — *Insatiables oculus.* Quia sine fructu honorem consumit vitam, et sterilem animam gehennæ ignibus tradit cruciendam.

VERS. 10. — *Oculus malus ad mala.* Hæreticorum oculus semper malis est intentus, et panem cælestem, id est intellectum divinæ sapientiæ non meretur, et in Scripturæ mensa marcescit indigentia.

VERS. 11. — *Fili, si habes.* Hortatur ut, contempta mundi luxuria, bonorum operum oblationes Deo offeramus: quia breve est spatium vitæ in quo operari possumus: post mortem enim, quæ festinat, non est tempus operandi, sed mercedem recipiendi: Unde, *Operamini dum dies est: venit enim nox, quando jam non licet operari.*

VERS. 18. — *Omnis caro.* Sicut fenum in terra vel **A** folium in arbore nascitur, crescit, virescit, siccat et dejicitur, ita caro nostra nascitur ex proge-
nie parentum, crescit infantia et pueritia, florescit in adolescentia, maturescit in juventute, arescit in senectute, dejicitur in morte.

VERS. 22. — *Beatus vir, etc. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui scrutantur testimonia ejus.* (Psal. cxviii.)

VERS. 25. — *Statuet casulam.* Id est doctoris officium agens, sanæ doctrinæ opera justitiæ conjunget, ut auditores verbo et exemplo instruat.

CAPUT XV.

VERS. 3. — *Aqua sapientiæ.* (RAB.) gratia Spiritus sancti : unde, *Qui biberit aquam quam ego dabo vobis, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam* (Joan. xiv), id est non cedet persecutioni, vel hæreticæ pravitati.

VERS. 5. — *Et in medio Ecclesiæ.* Apostolos, prædicatores Evangelii significat, quos Dei sapientia, id est Christus, Ecclesiæ præposuit.

VERS. 7. — *Homines stulti, etc.* Pagani, et idololatræ et Judæi, qui crucifigunt Filium Dei, sequentes umbram legis, et respicientes veritatem Evangelii : vel hæretici, qui Scripturas pervertunt.

VERS. 8. — *Et viri veraces.* Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam.

VERS. 9. — *In ore peccatoris.* Hæreticorum, qui doctrinam Patrum despiciunt, et simplices decipiunt. Donum largitatis non invidet Deus alicui, qui vult omnes homines salvos fieri.

VERS. 12. — *Non dicas.* (Id.) Non sunt mala nostra Deo imputanda, cui non sunt necessaria : *Deus intentator malorum est* (Jacob. 1).

VERS. 14. — *Constituuit hominem ad imaginem et similitudinem suam, et liberum arbitrium dedit ei.*

VERS. 16. — *Si volueris.* Id est si volueris implere opera et mandata Dei, habebis consolationem : si contempseris gehennæ ardorem.

VERS. 19. — *Quoniam multa sapientia.* (Id.) Nul-
lus potest præscientiam Dei, etc., usque ad nihil faciat homo, nisi quod dignum sit conspectui divino.

VERS. 21. — *Nemini mandavit.* Non est auctor Deus peccandi, nec spatium concedit in quo homo impune peccare possit ; semper bona præcipit, et mala interdicit. Solummodo placet ei quod bonum est, infidelitas autem et inutilitas displicet, *quoniam justus Deus, et justitias dilexit.* (Psal. x.)

CAPUT XVI.

VERS. 5. — *Ab uno sensato inhabitabitur patria.* (RAB.) Qui secundum sanam regulam Scripturæ fide et opere permanet in semita justitiæ.

A tribus impiis deseretur. Scilicet qui cogitatione, locutione, opere seipsos sequestrant a societate bonorum.

VERS. 6. — *Multa talia vidit oculus.* Quanto quis ardentius legem Dei discit, tanto magis illustratur lumine scientiæ : unde, *Qui habet mandata mea et*

servat ea, ille est qui me diligit. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo : et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum (Joan. xiv).

VERS. 8. — *Non exoraverunt pro peccatis.* (RAB.) Antiqui gigantes, desideriis terrenis irretiiti, et sarcina peccatorum gravati, vel hæretici, qui confidunt in virtute sua, et in divitiis dialecticæ et rhetoricæ gloriantur.

VERS. 12. — *Misericordia enim et ira cum illo.* (RAB.) Divinæ censura æqualitatem servat, etc., usque ad : *Qui sequitur justitiam et misericordiam, invenit vitam et justitiam et gloriam* (Prov. xxi)

VERS. 16. — *Non dicas : A Deo abscondar.* Reprehendit eos, qui Deum credunt non curare mortalia : unde Eliphaz, *Quid enim novit Deus ? Et quasi per caliginem judicat. Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat* (Job. xxii). Hinc Paulus ait, *Vivus est sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio accipiti, et pertingens usque ad divisionem anime et spiritus, compagum quoque ac medullarum, et director cogitationum et intentionum cordis* (Hebr. iv).

VERS. 18. — *Ecce cælum, et cæli cælorum.* Quasi : Si majora pro voluntate sua dispensat, et comprehendit : minora eum latere non possunt, ad cujus nutum omnia pavent et contremiscunt ; et non est qui possit ejus resistere voluntati.

VERS. 22. — *Et opera justitiæ.* Nemo enuntiare potest altitudinem justitiæ ejus, nec sustinere justitiæ distictionem. *A quibusdam ; et interrogatio hominum, etc.* Idololatris, hæreticis, vel falsis catholicis : unde, **C** *Non enim auditores legis justificantur, sed factores* (Rom. ii).

VERS. 25. — *Et dicam in æquitate.* (RAB.) Qui intento corde desiderat, etc., usque ad sed statum sanctæ Ecclesiæ aperte manifestat.

VERS. 26. — *Distinxit partes illorum.* Singularem gentium originem per diversas partes mundi describit, ut quæque gens parentis sui vocabulo denominata proprias sedes possideret. Mystice autem divina sapientia Ecclesiam instituens, per totius orbis partes dilatavit, et in singulis gentibus collocavit : ut in diversis locis diversa nomina vindicaret sibi, unde Joannes in Apocalypsi : *Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe* (Apoc. ii), et Pergami et Thyatiræ et cæteris.

VERS. 29. — *Non sis incredibilis verbo illius.* Dixit superius, quomodo ab initio Deus in scientia et judicio ordinavit opera sua : nunc interposita sententia auditorem hortatur, ne incredibilis verbo illius a statu rectitudinis flectatur, et ad narrationem redit, ostendens quomodo clementia Dei genus humanum reparavit sic : *Post hæc Deus in terram respexit, etc.*

VERS. 31. — *Denuntiavit, cogitationis arcana :* unde, *Intellexisti cogitationes meas de longe* (Psal. cxxxviii). Et, *Dominus novit cogitationes hominum* (Psal. xciii).

CAPUT XVII.

VERS. 1. — *Deus creavit.* (RAB.) Ut sic vivat, sapiat, etc., usque ad ita homo charitatem habeat, sit bonus et justus ; etc.

VERS. 2. — *Et secundum se vestivit, etc.* Unde: **A** arenæ: quia ad comparationem æternæ felicitatis nimia est brevitatis, et miseria maxima: unde, *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis (Job. xiv).*

VERS. 3. — *Et dedit illi potestatem.* Quia in hoc quoque factus est homo ad imaginem Dei, quo irrationabilibus ratione antecellit, et ea regit et dominatur in eis, et omnium creatorem agnoscit. Sed quia honorem suum non intellexit, *comparatus est jumentis insipientibus (Psal. xlviii).*

VERS. 5. — *Creavit ex ipso.* Sicut de latere Adæ dormientis formata est Eva, sic de latere Christi in cruce morientis exivit sanguis et aqua, de quibus formatur Ecclesia.

VERS. 9. — *Et legem vitæ.* Naturalem, quam dedit omni homini, ut subliceretur suo creatori, et bonorum operum in se honorificentiam custodiret. Vel, **B** legem litteræ, quam ad correctionem morum, et reparationem naturalis legis, scribi voluit; hoc enim naturalis lex et litteralis insinuat, ut Deum toto corde, tota anima, tota virtute diligamus: et mandata ejus in Dei et proximi dilectione custodiamus.

VERS. 13. — *Coram illo.* (RAB.) Unde: *Novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit (Psal. i).*

VERS. 14. — *Rectorem.* Angelos, quibus commisit Deus custodiam singularum gentium! Unde, *Statuit terminos gentium juxta numerum angelorum Dei. (Deut. xxxii.)* Vel, doctores quos ad prædicandum misit.

VERS. 21. — *Convertere.* Ostensa conditione hominis, quomodo scilicet ad imaginem Dei creatus sit, et cæteris prælatus creaturis: hortatur ut post lapsum peccati revertatur ad factorem suum, relinquens errorem, quo semetipsum decept; et deprecetur Deum pro offensionibus suis, et tota mente refugiat ad divinam misericordiam, spernens idololatriam, et diabolicæ servitutis fallaciam. Discat et mandatorum Dei regulam, ut in sorte sanctitatis, qua electus est, permaneat, et in laudibus Altissimi perseveret.

VERS. 27. — *Confiteberis vivens.* (RAB.) In præsentî vita, postquam non est tempus operandi, sed præmium recipiendi: Unde, *Currite dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant (Joan. xii).*

VERS. 30. — *Quid lucidius sole?* (Id.) Ostendit mundi machinam transitoriam esse: nec lux corporalis perpetuo eadem manet; quanto minus vana cogitatio humanæ fragilitatis.

CAPUT XVIII.

VERS. 1. — *Qui vivit in æternum.* (RAB.) Rerum substantia simul creata est, etc., usque ad magnitudinem virtutis scire vel enarrare: unde, *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare (Matth. xi).*

VERS. 5. — *Non est minuere.* (Id.) Nihil de Scripturis sanctis est minuendum, nihil addendum: unde, *Si quis apposuerit ad hæc, apponet super illum Deus plagas scriptas in libro isto (Apoc. xii), etc.*

VERS. 8. — *Centum anni.* (Id.) Paucitatem dierum nostrorum comparat guttæ maris, et calculo

VERS. 12. — *Miseratio hominis.* Pauci sunt, qui misereantur proximo: cum misericordia Dei redundat per universum mundum, qui solem suum facit oriri super bonos et malos.

VERS. 14. — *Excipiens doctrinam.* Hortatur eos qui doctrinam Evangelii accipiunt, ut misericordiam proximis impendant: et festinent diem judicii misericordiæ operibus prævenire; unde: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Math. v).*

VERS. 15. — *Verbi mali.* Lingua eucharis gratiosum hominem facit; unde: *Qui moderatur sermones suos doctus et prudens est (Prov. xvii).*

VERS. 16. — *Nonne ardorem.* Segetes defendit ros ab ardore solis: et verbum bonum largientem a nequitia irascentis; unde: *Sermo durus suscitatur rixas, lenis mitigat suscitatas (Prov. xv).*

VERS. 18. — *Stultus acriter improperebit.* (RAB.) In ore stulti jurgia, etc., usque ad polluunt verbo mendaci.

VERS. 19. — *Para justitiam.* Ut videas quid in te Deo placeat vel displiceat, et delicta corrigas.

VERS. 20. — *Ante judicium.* (RAB.) Hæc moment ut semper parati simus, nec stulta securitate nobis blandiamur: sed in Dei servitute laboremus usque ad finem vitæ.

VERS. 23. — *Ante orationem.* Cum stabis ad orandum, dimitte si quid habeas adversus aliquem.

VERS. 24. — *Memento.* Unde: *Justus Dominus, et justitias dilexit: æquitatem vidit vultus ejus (Psal. x).*

VERS. 25. — *Paupertatis.* Futuræ post hanc vitam, ut facias amicos qui recipiant te in æterna tabernacula.

VERS. 26. — *Hæc omnia.* Ver, æstas, autumnus, hiems, dies et nox, nunquam omnia requiescunt; et tamen omnia æternitati comparata cito transeunt: et omnia coram oculis Domini certo fine clauduntur. Ipse autem semper idem est, et anni ejus non deficiunt.

VERS. 27. — *Homo sapiens.* Beatus est homo qui semper est pavidus ut a peccatis suis caveat, et præcepta Domini impleat: Quia *initium sapientiæ timor Domini. Intellectus bonus, omnibus facientibus eum (Psal. cx).*

VERS. 28. — *Inveniendi.* Id est, cum invenerit, et agnitionem ejus perceperit, ipsa dabit confessionem rectæ prædicationis, et studium bonæ operationis.

VERS. 29. — *Sensati.* Quasi astuti agnoscunt sapientiam, et sensati in verbis opere demonstrant prudentiam.

VERS. 33. — *Ne fueris mediocri.* Provocat nos ad opera misericordiæ. Si enim pigri fuerimus, non modo deerunt nobis solatia temporalia, imo animæ nostræ bona futura: quando temporalis elemosyna remunerabitur mercede æterna.

CAPUT XIX.

VERS. 1. — *Operarius ebrius.* (RAB.) Ad superiora respicit ubi ait, *Non oblecteris in turbis*, quibus scilicet ebrietatis vitium leve esse putatur, cum sit detrimentum bonarum rerum, et multiplicatio scelerum. *Modica.* Verbum otiosum, risum, comessationes, potationes, et huiusmodi.

VERS. 2. — *Et mulieres.* (RAB.) Fornicatio, qua doctelicta veritate fidei, junguntur dæmoniis.

VERS. 3. — *Jungit fornicariis.* Reprehensibiles ostendit; quia relicta vera sapientia stulti facti sunt, et fornicariis se jungunt.

Qui credit, etc. Levitas animi describitur, quæ infirma et mutabilis est: unde, *Sedulus ut luna mutatur. Qui credit.* De charitate dicit Apostolus, *Omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet* (1 Cor. xii). Sed isti perfectio bonæ voluntatis, quæ semper prompta est ad omne opus bonum. Hic autem Levitas animi describitur, quæ statum firmitatis non habet.

VERS. 7. — *Ne iteres verbum datum et nequam.* (RAB.) Id est, post factum, etc., neque ad factum ne replices pessime.

VERS. 8. — *Amico et inimico.* Hortatur ut cautebam et discretionem habeamus: ne amico et inimico, id est catholico et hæretico nostra pandamus occulta: quia inimicus, licet blanditus, decipere tentat.

VERS. 10. — *Audisti,* etc. Non aequaliter stultum et sapientem commoret stultum verbum. Stultus enim perturbat sensum, ut gemitum doloris exprimat per actum nefandum: sed non conturbat ictum quidquid acciderit. Sed cavendum est illi, qui de firmitate cordis confidit, ne memoriam retineat verbi duri.

VERS. 15. — *Corripe amicum.* Corripere debemus amicos delinquentes cum omni patientia, quia aliquando per ignorantiam, aliquando per negligentiam, aliquando per inobedientiam et contempsum peccant, si forte cum discretionem correpti agant penitentiam, et in futuro habeant diligentiam et cautebam: unde, *Instructio huiusmodi in spiritu lenitatis* (Gal. vi).

VERS. 16. — *Est qui labitur lingua sua.* Magna differentia est inter eum, qui peccat per simplicitatem vel ignorantiam, et eum qui peccat per malitiam. Potest enim fieri, ut quis offendant in verbo, quod tamen non putat esse malum; sed magis peccat qui plenus est dolo et nequitia.

VERS. 20. — *Minutus sapientia.* Mysteriorum intelligentia, non tamen a mandatorum Dei custodia. Unde sequitur:

VERS. 21. — *Mellior est,* etc. Qui scilicet timore Dei implet quod novit: unde, *Qui enim scit voluntatem domini et non facit, vapulabit paucis* (Luc. xii): exiguo enim conceditur misericordia.

VERS. 22. — *Est solertia certa,* etc. Incipit dare differentiam inter sanctos et hypocritas. (RAB.) Sic hæretici et hypocritæ ostendunt virtutum speciem, sed veritatem ejus non habent: et ut peccandi locum invenerint, ostendunt quod in corde habebant.

A VERS. 26. — *Ex visu.* (Id.) Exterioribus indicia cognoscitur affectus animi, unde: *Non est arbor bona, quæ fructus malos facit* (Luc. vi), etc. *Et ex abundantia cordis os loquitur* (Matth. xii).

CAPUT XX.

VERS. 1. — *Quam bonum est.* (RAB.) Prohibuit iracundiam in judicio, etc., usque ad et doctrina omnis per patientiam dignoscitur.

VERS. 2. — *Concupiscentia.* Probat exemplo, quod bonum sit non irasci: quia sicut concupiscentia spandonis maculat virginem, nec generat sobolem: ita violentia iniqui simulat iudicium, sed non servat æquitatis modum.

VERS. 5, 6. — *Est tacens.* Hic laudatur modestus, et culpatur temerarius. *Est autem tacens,* etc. Exponit quam taciturnitatem laudet. Alii enim tacent, quia nesciunt loqui: alii autem quia sciunt esse tempus tacendi, et tempus loquendi.

VERS. 7. — *Homo sapiens,* etc. Prudentes moderantur sermones suos, et tempus servant: stultus vero totum spiritum suum profert.

VERS. 12. — *Est qui multa,* etc. (RAB.) Qui scilicet per confessionem humilitatis ab omni reatu solvit. *Et restituens,* etc. Quando in locum vitiorum subrogat multiplicem numerum virtutum: *Ut ubi abundavit delictum, superabundet gratia* (Rom. v).

VERS. 14. — *Oculi enim,* etc. Id est, intentio, scilicet variis nequitias maculata, semper ad nocendum parata. Septenarius enim universitatem significat.

VERS. 16. — *Hodie sceneratur,* etc. Instabilitatem hæreticorum ostendit: quia sensum sui erroris violenter ab auditoribus extorquent, et ideo odibiles sunt Deo et hominibus. Vel, qui de eleemosyna in presenti retributionem querit, odibilem se facit: unde, *Voca pauperes et debiles, cecos, claudos, et beatus eris: quia non habent retribuere tibi. Retribuetur autem tibi in resurrectione justorum* (Luc. xiv).

VERS. 17. — *Fatuo non erit apicus,* etc. Quia laboris præmium in vita hac quærit, vel hæreticus qui gloriam humanam appetit.

VERS. 18. — *Quoties et quanti,* etc. Detestabilis est cœtus hæreticorum, quia Scripturam Dei pravo sensu interpretantur, et expositionem suam inique prædicant.

VERS. 20. — *Lapsus falsæ linguæ,* etc. Sicut in planitie pavimenti, ubi offendicula non sunt, frustra quis cadit: sic hæreticorum sensus propria nequitia excæcatus, in semita veritatis quæ aperta est, casum invenit.

VERS. 21. — *Homo acharis,* etc. Sine gratia Spiritus sancti; vel amarus, quia amarum et noxium sensum ingerit auditoribus.

VERS. 22. — *Fatui reprobabitur parabola,* etc. (RAB.) Judæi, qui adhuc putant, etc., neque ad hæretici, qui sophisticis argumentis nituntur evanescere veritatem Evangelii.

VERS. 23. — *Est qui velatur.* Reprehensa falsi-

tate hæreticorum, intentionem pravæ voluntatis vituperat. Sunt enim, qui cum non possunt actu peccare, nolunt in voluntate quiescere.

VERS. 24. — *Est qui perdet animam suam.* Quia timens hujus mundi potestatem, non audet profiteri Evangelii veritatem : unde, *Qui erubuerit me et meos sermones, hunc erubescet Filius hominis (Luc. ix).*

VERS. 25. — *Est qui præ confusione,* etc. Sunt qui plura promittant, et pauca reddunt, et eos quibus mentiendo promittunt, inimicos sibi faciunt.

VERS. 27. — *Potior fur.* Non excusat furem, sed ejus comparatione ingravat mentiendi assiduitatem. Mystice autem fures, sunt Judæi, quibus dicitur, *Qui prædicat non furandum, furaris (Rom. ii).* Hæretici vero mendaces qui peiores sunt, quia post perceptam baptismi gratiam ad vomitum redierunt, et Spiritui gratiæ contumeliam fecerunt.

VERS. 29. — *Sapiens in verbis,* etc. Quia sapientiam mentis demonstrat in bene dictis : unde, *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum (Matth. xii).*

VERS. 32. — *Sapientia absconsa.* Nulla est utilitas thesauri, qui absconditus est et non scitur, et sapientiæ sine discretione absconsæ.

CAPUT XXI.

VERS. 1. — *Fili, peccasti,* etc. (RAB.) Consilium dat, cum peccamus : *Non est enim qui faciat bonum, et non peccet (Eccl. vii),* ne iterum peccemus ; sed de præteritis pœnitentiam agamus, deprecantes ut nobis dimittantur.

VERS. 2. — *Colubri.* (Id.) Diaboli qui semper colit umbras peccati, et regnat in filiis tenebrarum.

VERS. 3. — *Dentes leonis,* etc. *Adversarius noster diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret (I Petr. v).*

VERS. 5. — *Objurgatio et injuriæ,* etc. (Id.) Concordia minimæ res crescunt, etc., usque ad quia veritatem fidei et unitatem pacis abominatur.

VERS. 6. — *Deprecatio pauperis,* etc. Quia iudicabit Deus impios, qui affligunt sanctos.

VERS. 7. — *Correptionem.* Id est, iudicium qui peccati, quia mentem suam induravit, ne obediret veritati.

VERS. 8. — *Notus a longe.* Manifestatur præsumptio hæretica in lingua temeraria, quæ loquitur adversus Deum iniquitatem.

VERS. 9. — *Qui ædificat domum,* etc. Hæreticum significat, qui Scripturæ testimonia a pravo sensu aliena, ad confirmationem sui erroris congregat. Sed vindicta ultionis justæ dissolvitur duritia nefandæ actionis ; vel tropologice : Avarum raptorem, qui ex alienis rebus auget divitias, et vacuus omnibus bonis in die iudicii pro iniquitate sua punietur.

VERS. 11. — *Via peccantium.* Ideo velox malorum interitus, quia via, id est vitæ illorum plena est doloribus : et duris peccatorum operibus.

VERS. 14. — *Non erudietur,* etc. (RAB.) His sententiis confundit, etc., usque ad et ipse immiscuit se infinitis quæstionibus.

VERS. 18. — *Displicet illi,* etc. Unde : *Filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt (Luc. xvi).*

VERS. 22. — *Compedes in pedibus,* etc. (Id.) Quia gressibus eorum, quibus incedunt, ruina iniquitatis contradicit, actiones eorum damnando reprehendit.

VERS. 23. — *Fatuus in risu,* etc. Cæsus hæreticorum plausibili operatione per rhetoricam artem docendo quærit auditorum favorem. Sancti vero doctores jucunditatem locutione sic intermiscunt prædicationi, ut non recedant a tramite veritatis.

VERS. 25. — *Pes fatui,* etc. Quia hæretici auctorum suorum sectam in domicilio scriptorum suorum latitantem student imitari.

VERS. 26. — *Stultus a fenestra.* (Id.) Notat hæreticorum calliditatem, et catholicorum simplicitatem.

VERS. 30. — *Dum maledicit.* Non quia maledictum dicit diabolus, sed quia quem maledictum novit, non cessat imitari. Dum enim mavult diabolus imitari, quam Christum, jure damnatur.

CAPUT XXII.

VERS. 1. — *In lapide,* etc. (RAB.) Quando peccatorum duris Scripturarum sententiis fœditas, etc., usque ad a prædicatoribus impropèrat.

VERS. 6. — *Musica.* Eos notat, qui in Ecclesia plausum populi et favorem quæerunt, nec magis compunctionem lacrymarum excitant.

VERS. 7. — *Qui docet fatuum.* Testa multo labore confecta fragilitatem suam non evadit. Fatuus quoque quamvis sollicitè erudiatur, vix ad perfectionem perducitur.

VERS. 10. — *Supra mortuum.* (Id.) Altera est mors corporis, etc., usque ad mors enim corporis, finis laboris mundani

VERS. 14. — *Cum stulto.* (Id.) Docet cum stultis sermonem non esse protrahendum, etc., usque ad : *Qui enim dixerit ei ave, communicat ejus operibus malignis (II Joan. i).*

VERS. 17. — *Super plumbum.* Hinc Salomon ait : *Grave est saxum et onerosa arena, sed ira stulti utroque gravior (Prov. xxvii).* Pejus peccat hæreticus quam catholicus, in multitudine multorum malorum ; vel philosophus qui humana nititur sapientia ; vel gentilis, qui non pervenit ad fidem, et ignoranter peccat : unde, *Servus enim qui scit voluntatem domini sui, et non facit : vapulabit multis (Luc. xii).* Qui autem nescit, paucis.

VERS. 19. — *Loramentum.* Ligna justos signant, qui fructum dant in tempore, quorum folia non decidunt : et omnia quæ faciunt prosperantur ; fundamentum autem ædificii, apostolos vel prophetas, quorum prædicatio Ecclesiam sustinet. *Loramentum ergo ligneum colligatum fundamento ædificii non dissolvitur :* quia fides passionis Christi in cordibus hominum adjuncta doctrinæ apostolorum, indissolubile facit Ecclesiæ ædificium.

VERS. 21. — *Sicut paleæ,* etc. Unde : *Qui audit verba mea, et non facit ea, similis est viro stulto, qui ædificat domum suam super arenam*

VERS. 23. — *Sicut cor.* (RAB.) Sicut limpidus paries, etc., usque ad sic cor fatui spernit scelerum recordationem nec poenas timet æternas.

VERS. 25. — *Mittens lapidem.* Ostendit quid amicum bonum conservet, vel potius alienet. *Mittens lapidem.* Sicut lapidis ictu volatus avium dejicitur, ita convicii verbo vis amicitiae dissolvitur.

VERS. 26. — *Non desperes.* De amicitia ejus, quia agnita correctionis utilitate regreditur ad jus pristinae amicitiae.

VERS. 27. — *Effugiet amicus.* Non rediturus, nec post reconciliationem; unde: Amico reconciliatione credas in æternum.

VERS. 29. — *In tempore tribulationis.* In adversitate magis probatur amicus. Multi enim amici mensæ, et non permanent in die necessitatis.

VERS. 30. — *Ante ignem,* etc. Sicut fumus præcedit ignis incendium, sic dura verba homicidium; unde, *Sermo durus suscitatur rixas* (Prov. xv). Et alibi: *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio* (Matth. v).

VERS. 31. — *Amicum salutare.* Multa bona sunt in amicitia vera: congaudet enim verus amicus in bonis tuis, et contristatur in malis.

VERS. 32. — *Omnis qui audiet.* Id est, qui cognoscit quanta bona sint in amicitia vera, cavebit ne injuria, vel convicio amicum lædat.

CAPUT XXIII.

VERS. 1. — *Domine pater.* (RAB.) Quasi: Tuo munere defendar a voragine vitiorum.

VERS. 2. — *Quis superponet.* Desiderat in cogitatu suo flagella disciplinae, et in corde doctrinam sapientiae: ne forte per ignorantiam non agnoscat delictorum pericula, et multiplicentur ei crimina, pro quibus cadat in manus adversariorum.

VERS. 8. — *In vanitate.* (Id.) Quia illam præponit amori Dei et desiderio æternæ beatitudinis.

VERS. 9, 10. — *Jurationi,* etc. Vetat juramentum, ne fiat perjurium; unde: *Nolite jurare, neque per cælum neque per terram* (Jacob. v).

VERS. 13. — *Dupliciter.* (Id.) Quia per simulationem celat veritatem, et alios per falsitatem mittit in errorem.

VERS. 15. — *Est alia loquela.* Blasphemia, quæ supradictis pejor est: unde oportet ut non inveniantur in hæreditate Jacob, id est, populo Ecclesiae, qui supplantat vitia, et in virtutibus servit Deo.

VERS. 17. — *Indisciplinatæ.* Quasi: Disciplinam ne deseras, et indisciplinato ore sermones tuos ne proferas.

VERS. 22. — *Anima callida.* (Id.) Hæretici et schismatici ardentem animam habent, etc., usque ad sed virum priorem relinquentes, cum idolis fornicati sunt.

VERS. 26. — *Tenebræ circumdant.* (Id.) Qui castitatis virtutem perdit, etc., usque ad cum vultus Domini sit super facientes mala.

VERS. 28. — *Oculi Domini.* Quia illi nihil præter-

atum, et nihil futurum est: omnia præsentia sunt.

VERS. 30. — *Hic in plateis.* Adulter libidinosus, de quo superius dictum est, qui quasi equus et mulus lascivendo discurrit per latam et spatiosam viam, quæ ducit ad mortem.

VERS. 32. — *Sic et mulier.* Æqualiter et in viro et in femina damnatur adulterium, et germen hujus copulæ abominabile est Deo. Mystice autem hæreticorum Synagoga, vel anima hæretica pravitate decepta, abominabilis est Deo, quia relinquit virum priorem, qui sibi eam in baptisate copulavit, et ornamento virtutum decoravit.

VERS. 34. — *Hæc in Ecclesia.* Quia ejus perversitas in conventu fidei, per solertiam doctorum declaratur.

B VERS. 35. — *Et rami.* Quia secta illius fundamentum veritatis non habet, fructum bonorum operum gignere non potest.

VERS. 38. — *Longitudo,* etc. Quia in æterna beatitudine in æternum permanebunt qui sequuntur Deum.

CAPUT XXIV

VERS. 2, 3. — *Et in medio populi,* etc. (RAB.) Quia in ostensione miraculorum ad laudem Dei provocabat populum. *Virtutis illius,* etc. Angelorum, religiosorum.

VERS. 5. — *Ego ex ore.* Quia Verbum consubstantiale, coæternum. Quia non sum creatura. Dicitur tamen primogenitus omnis creaturæ, non tempore, scilicet, sed honore (Exod. iv).

C VERS. 6. — *Ego feci in cælis.* (RAB.) In cælis oritur lumen, nebula tegitur caro, quia sicut claritate sua præcellit obscuritatem nebulae, sic spiritualis creatura corporalem præcellit dignitatem.

VERS. 7. — *Throwus meus.* (Id.) Humanum corpus nullo pondere peccati prægravatum, sed Dei virtute sublimatum, in quo potentia divinitatis judicia sua exercuit.

VERS. 12. — *Creavit me,* etc. Secundum humanitatem singulari puritate de Spiritu sancto conceptam, de Virgine editam.

VERS. 15. — *In Jacob.* Incarnatione Salvatoris specialiter Judæis uti concessum est, et specialiter ad Judæos venit. Unde per *Jacob* figurantur Judæi; per *Israel* vero, Gentiles.

D VERS. 14. — *Ab initio.* Sacramentum incarnationis ante sæcula præscitum et prædestinatum, permanet in sæculum sæculi. Et inhabitationes Ecclesiae, id est ritum veræ religionis disposuit.

VERS. 15. — *Et sic in Sion.* (RAB.) Sion Ecclesia, quæ et Jerusalem, quæ a primo justo usque ad novissimum ædificatur, et in qua sapientia quotidie fructificat.

VERS. 17. — *In Libano.* (RAB.) *Libanus* mons est Phœnicis, etc., usque ad constantiam et actionem eorum exprimens, qui altioribus Ecclesiam ornant virtutibus.

VERS. 18. — *Quasi palma.* Arbor diuturnus foliis, et suavibus pomis; palma dicta quia victricis manus

est ornatus : vel quia in modum humanæ palmæ ramus expandit, hanc Græci *φοινίκων* dicunt, quia Phœnix avis multo tempore vivit. Huic comparatur Ecclesia, quæ incurvari ad terrena despiciens, ad cœlestia se sustollit : ut finito agone cœlestem palmam suscipiat, et quasi folia diuturna, verba rectæ confessionis perpetuo conservat.

VERS. 19. — *Quasi oliva.* Græce *ἰλαὸν*, fructus scilicet : *δαία* enim arbor dicitur, succus oleum. Est autem arbor pacis insignis : per hanc Ecclesia signatur, quæ campos totius mundi decore illustrat, et speciali gratia per unctionem chrismatis sanctificat. *Quasi platanus.* Platanus ab altitudine dicta, vel quia patula et ampla. Nam *πλατός* Græci amplum vocant. Nomen ergo, et formam arboris expressit dicens : Quasi platanus dilatata sum in plateis. Est autem tenerrima, et mollis foliis, et vitibus similis, et Christum significat, qui per membra sua in orbe dilatatur mitis et mansuetus.

VERS. 20. — *Sicut cinnamomum.* Cinnamomum et balsamum aromaticæ arbores sunt. Cinnamomum dictum, quia cortex ejus in modum cannæ rotundus et gracilis. Gignitur in India et Ethiopia, frutice brevi duorum tantum cubitorum, colore subnigro vel cinereo, tenuissimarum virgarum. Nam quod crassum est despicitur; gracilius vero charius : quod cum frangitur, visibile spiramentum emittit in modum nebulae vel pulveris.

VERS. 21. — *Balsamum.* (RAB.) Asfaltum dicit Plinius, in eodem curriculo cœli nascitur, etc., usque ad memores Dominicæ passionis pro Domino parati sunt pati. *Quasi myrrha.* Myrrha est in Arabia arbor quinque cubitis alta, spinæ similis, quam *ἄραρον* vocant Græci, cujus gutta viridis et amara, unde et nomen accepit : quæ omnia conveniunt mortificationi carnis, quæ amara ad tempus sentitur, sed in spe semper virentis patriæ libenter suscipitur. Spinæ autem comparatur, quia ut mentem salvet corpus affligit. Gutta sponte manans pretiosior est; elicita corticis vulnere vilior, quia majoris est virtutis corpus sanum (cui arridet copia rerum) mortificare, quam ægrotum, vel paupertate afflictum.

Quasi storax. (ID.) Storax, galbanus, etc., usque ad storax dicta, quia est gutta arboris produens et congelata, nam Græci *στακτήμ* guttam dicunt. *Et galbanus.* Galbanum (ID.) etc., usque ad ad similitudinem ammoniaci minimeque lignosum. *Ungula.* Ungula est quæ in Exodo onycha dicitur. Græce enim *ὀνύξ*, Latine unguis, quia humano ungui assimilatur. *Gutta.* (ID.) Gutta quæ et ammoniaca dicitur, etc., usque ad quanto virtus virtuti jungitur, tanto incensum sincerius exhibetur. *Libanus.* Libanus, ut aiunt, arbor est (ID.) etc., usque ad incisus arboribus lacryma fluit, quia compuncta humilium corda puram Deo orationem emittunt. Libanus in Hebræo candorem significat : in Græco, *θεός*. Unde in Canticis, ubi legitur *ad collem thuris* (Cant. iv.), quidam codices habent *ad collem libani*. *Balsamum non mistum.* (ID.) Balsami arbor in Judæa, etc..

A usque ad et salutis sacramenta profudit. Unde, *Et quasi balsamum non mistum odor meus.*

VERS. 22. — *Terebinthus, etc.* (ID.) Arbor est, etc., usque ad et sine macula sunt ante thronum Dei.

VERS. 29. — *Qui edunt me, etc.* (ID.) Edimus sapientiam, etc., usque ad : *Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus* (Psal. xxxiii), etc.

VERS. 34. — *Posuit David.* (ID.) Quatuor paradisi flumina, etc., usque ad qui mittit disciplinam sicut lucem, quia præcepta ejus vitam æternam tribuunt, unde : *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; docentes servare omnia quæcunque mandavi vobis* (Matth. xxvii).

VERS. 35. — *Quasi Phison.* (ID.) Phison, qui et Ganges, etc., usque ad et fertur sicut Nilus super Orientis terras exundare. *Sicut Tigris, etc.* (ID.) Tigris fluvius Mesopotamiæ, etc., usque ad quia sicut Tigris bestia velociter fertur.

VERS. 36. — *Quasi Euphrates.* (ID.) Euphrates fluvius Mesopotamiæ, etc., usque ad terraque quæ ab ipsis ambitur, Mesopotamia dicitur. *Quasi Jordanis.* Jordanis fluvius Judææ, a duobus fontibus nominatur : *Jor*, scilicet et *Dan*, quibus fœderatis colligitur. Oritur sub Libano monte, et dividit Judæam et Arabiam, et juxta Jericho influit mari Mortuo.

VERS. 37. — *Quasi Geon.* Geon hic Æthiopiæ cingit, sic vocatus quia irrigat terram Ægypti. *Ge* enim Græce terram significat : qui apud Ægyptios Nilus vocatur propter limum quem trahit, qui fecunditatem efficit, unde et Nilus dictus est.

VERS. 38. — *Non investigabit.* (RAB.) Christus auctor est sapientiæ, etc., usque ad : *Nemo novit Filium nisi Pater, nec Patrem quis novit, nisi Filius* (Matth. xi), etc.

VERS. 39. — *A mari enim.* Mare significat profunditatem sapientiæ inæstimabilem, et incomprehensibilem esse : quoniam nemo penetrare potest nisi unus et solus Deus Pater et Filius et Spiritus sanctus, qui seipsum vere novit, et consilium suum, et dat tantum nosse creaturæ suæ, quantum expedit.

VERS. 41. — *Quasi trames.* (ID.) Quia Deus de Deo, lumen de lumine. Tropice dicitur Pater origo Divinitatis : quia de Patre gignitur Filius et procedit Spiritus sanctus, qui per aquam significatur : unde, *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ* (Job. vii). *Aqua sapientiæ salutaris potavit illum* (Eccli. xv). *Ego quasi fluvius Doris.* Sapientia comparatur fluvio rapidissimo, etc., usque ad unde tertia lingua Græcorum Dorica dicitur.

VERS. 46. — *Adhuc doctrinam.* (RAB.) Significat hujus operis scriptor librum esse mysticum, et utilem ad legendum. Historice enim moralitatem docet, et allegorice fidei sacramentum.

VERS. 47. — *Videte, etc.* Ecclesiasticus doctor non solum sibi, sed et aliis scribendo et docendo proficit : unde, *Qui docti fuerint, fulgebunt sicut splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudiuntur*

multos, quasi stellas in perpetuas aeternitates (Dan. A visionis Dei perpetuo fruatur, quia non est personarum acceptor Deus.

CAPUT XXV.

VERS. 2. — *Vir et mulier.* (RAB.) Unde Paulus, *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus Ecclesiam* (Eph. v). Possamus in viro spiritum, in muliere animam accipere, qui si in timore et dilectione Dei consenserint, quidquid petierint fiet eis, unde: *Si duo consenserint ex vobis, fiet illis* (Matth. xviii).

VERS. 3. — *Tres species.* (IB.) Possunt hæc ad diabolum transferri, etc., usque ad quia Conditori suo subijci nohnt.

VERS. 5. — *Quæ in juventute.* Qui in juventute non discit sapientiam, in senectute fructum ejus non habet. Unde, *Egestatem operata est manus remissa, manus autem fortium divitias parat* (Prov. x). *Qui autem meditatur in lege Domini, dabit fructum in tempore suo* (Psal. i).

VERS. 6. — *Quam speciosum.* (IB.) Canum caput decet, etc., usque ad non licet eis ignorare legis scientiam et sapientiam.

VERS. 8. — *Novem insuspabilia, etc.* Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x). Novem ergo sunt insuspabilia, id est ab omni suspicione falsitatis aliena, quæ parit homini fides recta.

VERS. 13. — *Sapientiam.* Quæ est malum cavere. Unde, *Et ecce timor Domini ipse est sapientia, et recedere a malo intelligentiam* (Job. xxviii). Hinc est quod unum speciebus virtutum superadditur.

VERS. 16. — *Timor Dei.* (RAB.) Quia sicut novenarius imperfectus est, etc., usque ad sed ne te deserat præsentia Dei, quam amplecteris, et in æternum frui desideras.

VERS. 17. — *Omnis plaga.* Non est major gratia quam vera lætitia mentis, nec major plaga quam tristitia fraudulentæ cordis in idololatria vel in hæresi, quia in ejus nequitia omnis malitia est.

VERS. 18. — *Et omnem plagam.* Videt plagam cordis qui intelligit injuriam suæ pravitatis, sed non videt, qui per poenitentiam non corrigit.

VERS. 22. — *Non est caput, etc.* (RAB.) Nequitia hæreticorum comparata, etc., usque ad ideo ejus cohabitatio omnibus noxia est.

VERS. 26. — *Brevia omnis malitia.* Parva est omnis malitia ad comparationem idololatriæ et pravitatis hæreticæ, quia peccant, non per fragilitatem carnis, sed per superbiam mentis.

VERS. 30. — *Mulier si primatum habeat.* Historice ostendit, quam noxius sit primatus mulieris, etc., usque ad contraria erit viro, id est doctori catholico perversa sentiendo et prava docendo.

CAPUT XXVI.

VERS. 1. — *Mulieris bonæ.* (RAB.) Sicut prius mulierem nequam vituperavit, etc., usque ad et in futuro gaudebit de perceptione præmiorum.

VERS. 4. — *Divitis autem.* Dives vel pauper ad gratiam Christi devota mente perveniens, jucunditate

VERS. 5. — *Tribus.* His similitudinibus vocat eos, qui ab unitate veræ religionis separati sunt, id est, Judæos, paganos, hæreticos, et falsos Christianos.

VERS. 6. — *Delaturam civitatis.* Insipientia stultorum. Sicut enim bruta animalia nesciunt discernere inter amicum et inimicum, et inter bonum et malum; ita insipientes ignorant distantiam catholicæ doctrinæ et hæreticæ, sed veris et falsis doctoribus obediunt æque. Contra quos dicitur alibi, *Stultam sequitur quasi bos ad victimam, et quasi agnus lascivens, et ignorat quod ad victimam pertrahatur* (Prov. vii). Sed hæreticorum astutia non aperta fronte, sed dolose incautos decipit.

VERS. 11. — *Mulier ebriosa.* Habitu meretricis describit, quæ motu corporis et motu oculorum ostentat libidinem. Mystice autem hæreticum significat, qui in superbia sensus et facundia verborum fornicationem suam faciat, ut novitatum amatores facilius attrahat prurientes auribus, qui a veritate auditum avertunt et ad fabulas convertuntur.

VERS. 12. — *Fornicatio mulieris.* (RAB.) Per hæc tria curiositatem humanæ mentis ostendit, etc., usque ad per superbiam vitæ, cum adderet, *Eris sicut asinus* (Gen. iii).

VERS. 16. — *Ossa illius impinguabit.* Charitate scilicet, unde: *Qui servat mandata mea, ille est qui diligit me, et diligitur a Patre meo, et ego diligam eum* (Joan. xiv).

VERS. 18. — *Mulier, etc.* Quia sapientia Dei animas electorum imbuit, et tribuit eis custodiam oris et efficaciam operis, nec eos a se declinare permittit, quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat, fidem, scilicet violando, vel charitatem: *Quia semen Dei, id est verbum, quo renatus est, in se habet.*

VERS. 25. — *Columnæ aureæ.* Doctores sapientiæ fulgentes, super bases argenteas locantur, cum in sancta Scriptura prædicatione sua insignantur.

VERS. 25. — *In duobus.* (RAB.) Notat sapientiam, etc., usque ad vel deserto tramite veritatis sequitur devia erroris.

VERS. 28. — *Difficile exiit.* (RAB.) Actus pessimus, non res honesta damnatur. Ille negotiator abominandus, qui per immoderatam ambitionem merces suas plus perjurio onerat quam pretio.

CAPUT XXVII.

VERS. 1. — *Propter inopiam, etc.* (RAB.) Sicut in medio. Hæc comparatione, etc., usque ad et in futuro poena æterna manet.

VERS. 5. — *Sicut in percussura cribri.* (IB.) Sicut cribrum, etc., usque ad: *Satanas expetivit vos, et cribraret sicut triticum.*

VERS. 7. — *Sicut rusticatio de ligno.* (IB.) Unaquæque arbor, etc., usque ad cultura ergo signi in fructu manifestat qualitatem ejus.

VERS. 8. — *Ante sermonem.* Quia sermo indicat cogitationem. Quasi dicat: *Nemo laudet eam, quem*

manifestis iudiciis non cognovit laude dignum. Potest autem sermo pro bono opere accipi, ut neminem ante probationem bonorum operum laudemus. Unde : *Non laudes ante mortem quemquam.*

VERS. 13. — *In medio.* (RAB.) Temperantiam et cautelam loquendi docet, etc., usque ad : *Qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno caelorum* (Matth. v).

VERS. 15. — *Loquela,* etc. Quia sicut actio eorum bonis contraria : et loquela ad mala dicendum prona, ad audiendum gravis.

VERS. 17. — *Qui denudat.* Ostendit in quo maxime laeditur amicitia, in malo, scilicet proditoris, quae fidem, scilicet perdit, nec amicitiae aequitatem custodit, et ideo dissipat charitatem.

VERS. 22. — *Quasi caprea.* Caprea, capra sylvestris, dicta quasi capiens ardua. Capreae autem ibices vel avices dicuntur, eo quod ad instar avium alta et excelsa teneant : et in sublimibus habitent, ita ut de sublimitate vix humanis obtutibus pateant. Haec si quando adversitatem ferarum, vel hominum praesenserint : de altis cacuminibus sese praecipitantes, suis se cornibus in ramis arborum recipiunt illasas.

VERS. 24. — *Denudare autem,* etc. (RAB.) Proditoris inconstantiam morum ostendit, etc., usque ad : *Homo apostata, vix inutilis graditur ore perverso, anuit oculis, terit pede,* etc. (Prov. vi).

VERS. 30. — *Facienti nequissimum consilium.* Quia non prospicit quod veniat dies ejus. Aestimatur enim haereticus vel schismaticus, quod melior sit ejus secta quam veritas catholica : unde illudit seipsum.

CAPUT XXVIII.

VERS. 8. — *Memorare.* (RAB.) Qui Deum timet, iram vel furorem compescit, et non obliviscitur testamenti Dei, qui ait : *Dimittite et dimittetur vobis* (Luc. ix).

VERS. 13. — *Certamen.* Indiscreta actio : unde, *Noli esse nimium justus, neque plus sapias quam necesse est, ne obstupescas.* Disciplina ergo immoderata excitat furoris ardorem, et procaz loquela effusionem sanguinis.

VERS. 19. — *Lingua tercia.* Haeretica doctrina, quae nec Veteri nec Novo Testamento concordat, et auditorum corda conturbat, et de gente in gentem pergens, seditionem excitat.

VERS. 24. — *Plaga autem.* Pejor est interitus animae quam occidunt haeretici, quam quilibet cruciatus corporis.

Beatus qui tactus. Beatus, qui non consentit haereticis, et cujus cor eorum eloquentia non subvertit, quia sicut alienus est ab eorum malitia, ita separatur a poena.

VERS. 28. — *Sepi aures.* Postquam malum linguae extirpavit, ad doctrinam auditoris se convertit.

CAPUT XXIX.

VERS. 5. — *Donec accipiant.* (RAB.) Hujusmodi morbum melius curat timor Dei. Qui enim Deum

quasi semper praesentem pertimescit, neminem fraudare intendit.

VERS. 10. — *Multis,* etc. (Id.) Filios notat, qui neminem laedere volunt, sed praeter timore peritura-rum rerum prodesse nolunt. Contra quos dicitur : *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra* (Matth. vi).

VERS. 12. — *Propter mandatum.* Omnibus inoffentibus misericordia est facienda, nec pro avaritia charitas proximi amittenda.

VERS. 13. — *Et non abscondas.* Qui enim viderit fratrem suum necesse habere, et clausit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?

VERS. 16, 17, 18. — *Super scutum potentis,* etc. Magis valet eleemosyna contra jacula inimici, quam arma terrena : quia haec dubiam, illa certissimam parit victoriam, ut absorbeat mors in victoria.

VERS. 23. — *Qui perdidit,* etc. Id est, qui unitatem fidei, et sinceritatem legis non custodit, sed implicatur erroribus variis.

VERS. 20. — *Gratiam fidejussoris,* etc. Doctorem scilicet qui pro fide et bonis operibus promittit vitam aeternam. Haec sententia Pelagium reprehendit qui liberum arbitrium gratiae praeponebat, cum per solam gratiam liberentur electi.

VERS. 27. — *Recupera proximum.* Consultit, ut secundum vires proximo praebear solatium, et sic tibi praevideas, ne in laqueum cadas.

VERS. 28. — *Initium vitae,* etc. (RAB.) Fragilitatem, et hospitalitatem et honestatem docet, etc., usque ad et Dominus primis parentibus pelliceas tunicas post peccatum fecit.

VERS. 29. — *Melior est victus pauperis,* etc. Ad litteram. Melius est tenuem victum sub vili tugurio sumere in securitate, quam splendidas epulas cum fatigatione in incertis locis querere. (Id.) Allegorice. Melior est victus, etc., usque ad ubi labor et superflua cura.

VERS. 30. — *Minimum.* (Id.) Sufficiat tibi quod habes, etc., usque ad melius est nomen bonum quam deliciae multae.

VERS. 33. — *Transi.* Quasi : Qui alieno defectaris hospitio, redi ad propria, et de labore tuo te et alios pasce. Noli de aliena domo pastum tibi superfluum querere. Sufficit tibi susceptio proximorum.

VERS. 35. — *Improperium.* (RAB.) Mystice autem monetur vir ecclesiasticus, etc., usque ad in futuro autem examine aeternum confusionis improperium sustineat.

CAPUT XXX.

VERS. 1. — *Qui diligit filium.* (RAB.) Patres tam carnales quam spirituales monet, ut filios suos diligenter erudiant, ut honeste vivant, ne lascivendo per aliorum dogmata discurrant.

VERS. 8. — *Equus indomitus.* Equus indomitus in praecipitium vadit ; filius indisciplinatus in peccatum ruit. Docet ergo spirituales patres, ut filios suos erudiant et corrigant ; ne eis immoderate frena

relaxent, ne cadant in turpitudinem vitiorum, et **A** ipsi ignominiam sustineant sempiternam.

VERS. 14. — *Melior est pauper.* Dulcis est somnus operanti, sive multum comedat, sive parum. Saturitas enim divitis non sinit dormire eum.

VERS. 15. — *Salus animæ.* Vera salus animæ justitia est, cui aurum et argentum non valent comparari, quia non proderunt divitiæ in die ultionis. Justitia autem animam liberabit a morte.

VERS. 18. — *Bona abscondita.* (RAB.) Contra eos loquitur, qui talentum verbi abscondunt; quorum scientia virtutibus inutilis, sicut epulæ mortuis et thesaurus.

VERS. 21. — *Sicut spado.* Non facit ad complexum virginis, sic adoratio idoli, adorantibus incongrua et inutilis.

VERS. 23. — *Jucunditas cordis.* Quia nulla virtus sine ea consistit. *Major autem horum est charitas* (I Cor. XIII).

VERS. 26. — *Minuunt dies,* etc. *Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos* (Psal. LIV). (ID.) Id est, prosperitatem, quam sibi promittunt, non possunt habere in perpetuum.

CAPUT XXXI.

VERS. 1. — *Lignum offensionis.* (RAB.) Sicut Adam in ligno vetito, etc., usque ad quæ splendore eloquentiæ nitet, et curiosos seducit.

VERS. 12. — *Supra mensam.* (ID.) Ad litteram, continentiam, etc., usque ad sed sanctorum doctorum viam teneamus.

VERS. 13. — *Non dicas,* etc. (ID.) Quasi diceret: Ne præsumptione aliquid agas, vel antequam dicas ad scribendum manum mittas.

VERS. 19. — *Utere,* etc. Quasi: Sobrietatem dilige, temperanter age, et ne quid nimis, ne in scandalum confusionis incidas. Convenit ergo Christiano ante omnia humilitatem diligere, in lectione Scripturæ cautum esse, rectam fidem tenere, modum in scientia servare, et charitatis regulam, ut probatus sit coram Deo et hominibus.

VERS. 22. — *Quam sufficiens.* Tenuis victus tam animæ quam corpori utilis est, superfluous vero e contra. *Vinum exiguum.* Vinum quoque spirituale sumptum moderate, utile est tam corpori quam animæ: immoderate enim insanire facit, et a Deo disjungit, unde anxia cura, et turbatio maxima, et perpetua tortura.

VERS. 24. — *Somnus sanitatis.* Subtilior est somnus in parvo victu. Mystice autem qui sobrius est in spiritali vino, in contemplatione veritatis quiescit usque in mane resurrectionis.

VERS. 25. — *Et vomit,* etc. Aiunt medici, quod vomitus stomachum purgat: choleram minuit. Mystice autem qui transgreditur mensuram et gravatur carnalibus delictis, per confessionem peccati foeditatem evomat, et per corporis castigationem ad sanitatem redeat.

VERS. 27. — *In omnibus operibus.* Monet ne tem-

pus perdamus, bene operemur, ut mandata Dei custodientes requiem inveniamus animabus nostris.

VERS. 28. — *Splendidum.* Ad litteram: ad eleemosynam invitat: Quia qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet (II Cor. IX). Mystice autem qui panem verbi fideliter dispensat, et testimonium veritatis non occultat, in præsentem, et in futuro benedicetur.

VERS. 30. — *Multos enim,* etc. (RAB.) Id est ebrietas multos subvertit, quæ sensum minuit, iram excitat, libidinem inflammat, animi secreta revelat.

VERS. 31. — *Ignis.* Id est sicut ignis ferri duritiam molliit, et candescere facit; sic vinum corda superbiorum inflammas, ad facinus impellit.

VERS. 32. — *Æqua vita.* Vinum sobrie potatum **B** vitam æquitatis non tollit; sed sobrietatem, et cætera virtutum ornamenta adducit. *Vinum.* Patet irrationem, iram, et ruinas multas ebrietate nasci, et amaritudinem animæ, et scelerum vulnera multiplicari.

CAPUT XXXII.

VERS. 1. — *Rectorem.* (RAB.) Qui dignitate præest, non debet superbire: *Qui major est vestrum, fiat sicut minor,* etc. (Matth. X).

VERS. 7. — *Gemmula carbunculi.* (RAB.) Ardentium gemmarum principatum tenet, etc., usque ad et mysteria Dominicæ passionis digno veneratur sacramento.

VERS. 14. — *Ante grandinem.* (ID.) Fulgor con-scationis præbit pondus grandinis; sic nitor gratiæ **C** verecundiam.

VERS. 15. — *Hora surgenti.* (ID.) Admonet ne simus tristes, etc., usque ad qui per gratiam nos fecit, et bonis [operibus] omnibus replevit.

VERS. 22. — *Vir consilii.* Quanto quis prudentior, tanto utitur proximorum consilio, ut addat sibi intelligentiam.

VERS. 24. — *Fili, sine consilio.* Possunt hæc de catholico et hæretico accipi. Catholicus enim Deum timens omnia agit doctorum consilio et Scripturarum documento. Hæreticus vero propria confidens sapientia, et propriis instat inventionibus: sed cum stultitia ejus apparuerit, per sanctos prædicatores divinis arguetur sententiis

CAPUT XXXIII.

VERS. 5. — *Præcordia fatui.* (RAB.) Sicut rota carri et axis, etc., usque ad: *Cor stultorum dissimile erit* (Prov. XV).

VERS. 6. — *Equus,* etc. (ID.) Sicut jumento nullæ est ratio, etc., usque ad sed per oris officia æqualiter utrique pandit secreta.

VERS. 7. — *Quare dies.* (ID.) Quia superius stultum vituperavit, etc., usque ad ut sint in signa et tempora, et dies, et annos.

VERS. 8. — *Facto sole.* (ID.) Præcepit Deus in lege, etc., usque ad et maxime placere quod ordine et ratione fit.

VERS. 10. — *Ex ipsis exaltavit.* (ID.) Id est, sua

discretione illos distinxit, quos pro benefactis remuneravit, et quibus pro malefactis dignam mercedem retribuit. *Et omnes homines.* Post dispositionem siderum, etc., *usque ad* impios vero æterna maledictione damnavit.

VERS. 13. — *Quasi lutum, etc.* (RAB.) In manu sua habet conditor massam humani generis, etc., *usque ad* et quem debeat indurare secundum justitiam.

VERS. 15. — *Contra malum.* Investigator operum Dei invenit in ipsis quamdam contrarietatem, sed mirabiliter a Deo ordinatam. Non est ergo mali conditor Deus, qui fecit omnia bona valde; nec mortem fecit, nec letatur in perditione mortuorum, sed universitatis est mirabilis ordinator. Naturæ ergo bonæ sunt, et a Deo sunt: vitia vero non ex Deo.

VERS. 18. — *Respiciete.* Omnes communiter admonet, ut juris sui rationem non omitant, quia non aliter potest habere pacem et quietem. Qui enim primatus sui auctoritatem perdit, in despectionem et angustiam se mittit: qui autem locum suum sapienter custodit, se et suos ad profectum virtutis dirigit.

VERS. 19. — *Audite.* Ad litteram patres docet, ut filios regant, et cum disciplina nutriant, donec veniant ad ætatem perfectam, ut digni hæredes patrum suorum possint esse. Spiritualiter vero instruit rectores Ecclesiæ, ut dignitatem suam usque ad finem teneant et discipulos suos bene nutritos hæredes sui laboris relinquunt. Tenere debent rectores exterius quod pro aliorum utilitate suscipiunt.

VERS. 25. — *Cibaria et virga, etc.* (RAB.) Necessè est ut iniqui servi, etc., *usque ad* ut habeant, scilicet victum et vestitum, non vagandi otium.

VERS. 31. — *Si est tibi fidelis, etc.* (IB.) Boni servi legem tradidit, etc., *usque ad* non est enim homo persequendus, sed vitia.

CAPUT XXXIV.

VERS. 2. — *Quasi qui apprehendit.* (RAB.) Significat somnia fallacia, etc., *usque ad* ut sciant quid a bono spiritu percipiant, vel quid ab illusionè patiantur.

VERS. 8. — *Sine mendacio.* Abjectis somniis hortatur credendum esse doctrinæ sapientiæ, quæ in ore fidelis viri complantata sine mendacio consummat verbum.

VERS. 9. — *Enarrabit intellectum.* Aliis instruendis: unde, *Benedictus Deus, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus consolari eos qui in omni pressura sunt* (II Cor. XII).

VERS. 10, 11. — *Qui autem in multis, etc.* Mutabilis, scilicet mente, instabilis est actione. Vel, qui fidei unitate perdita multiplices sequitur hæreticorum sectas, multis impietatibus servit.

VERS. 12. — *Plurimas verborum.* (RAB.) Scripturam significat; qui intente Scripturam meditatur, et humiliter Dominum deprecatur, et rerum et verborum scientiam adipiscitur.

VERS. 23. — *Dona iniquorum.* Valde detestabile est sacrificium, quod orbatî patris dolori compara-

tur. Quidam pensant quanta tribuunt, et non quanta rapiunt. Et congregant mercedes, et mittunt eas in saccum pertusum. In sacco pertuso videtur, quando pecunia mittitur, sed non quando amittitur. Qui ergo quanta largiuntur aspiciunt, sed non quanta rapiunt, in sacco pertuso mercedes mittunt, quia eas in spem fiduciæ suæ intuentes congerunt, sed non se intuentes perdunt.

VERS. 26. — *Qui aufert.* (RAB.) In sudore vultus sui pauper acquirit panem. Qui hunc violenter tollit, quasi qui occidit proximum suum.

VERS. 28. — *Unus ædificans.* Hoc est quod supra dixit, sacrificium de rapina non esse acceptabile. Qui offert de rapina, videtur sibi ædificium virtutum præparare, non crimen avaritiæ attendit et rapinæ.

VERS. 30. — *Qui baptizatur.* (IB.) Lavamini, etc., *usque ad* et rursum flenda committunt.

CAPUT XXXV.

VERS. 1. — *Qui conservat.* (RAB.) Bene orat, etc., *usque ad* quia bene operando servat justitiam.

VERS. 3. — *Propitiationum.* Inter litare et sacrificare hoc distat. Nam sacrificat qui sacrificium facit. Litat qui sacrificium facit, et quod sacrificio petit, impetrat.

VERS. 4. — *Retribuet, etc.* Utrumque, scilicet gratum Deo, et quod in altari in commemorationem Jesu Christi offertur, et quod per charitatem proximo tribuitur.

VERS. 10. — *Bono animo.* (IB.) Quidquid bono animo non datur, apud Deum gratiam non meretur. Homo enim videt in facie, Deus autem in corde. *Et non minuas, etc.* Mystice. Primitiæ frugum, etc., *usque ad* a quo et boni operis initium et perfectio donatur.

VERS. 13. — *Septies tantum.* Perfectam, scilicet remunerationem. Septenarius enim, etc., *usque ad* sed etiam quatuor principalium virtutum operationem præbet.

VERS. 14. — *Noli offerre munera, etc.* Apud Deum non est quantitas muneris; nec persona potentis aspicitur: sed dilectio et humilitas cordis. Ideo non debet offerri sacrificium de iniquitate, sed de justo labore.

VERS. 21. — *Et donec propinquet, etc.* Ad superiora respicit, affirmans, quia Dominus orationem humilium misericorditer exaudit, qui non cessant, donec consolationem accipiant.

CAPUT XXXVI.

VERS. 1. — *Miserere nostri.* (RAB.) Ex persona fidelium dirigit orationem ad Deum, ut illos defendat et inimicos deprimat, ut digne correcti Deum iterum agnoscant, et idola deserant.

VERS. 7. — *Glorifica manum, etc.* (IB.) Optat, ut divina majestas per manum et dextrum brachium, id est, per Christum, per quem antiqua miracula facta sunt, innovet tempore gratiæ, ut veteris legis et novæ idem intelligatur esse Deus.

VERS. 15. — *Extolle adversarium*, etc. (RAB.) Significat per adventum Christi, etc., usque ad pro statum Ecclesie, et fidei salutem.

VERS. 16. — *Sion*, etc. Notitia Scripturæ, in qua prædicatur inenarrabilis virtus Dei.

VERS. 17. — *Et oscula*, etc., Omnes propheta incarnationi Christi dant testimonium, quod Deus homo factus Ecclesiam sibi desponsaret.

VERS. 19. — *Secundum benedictionem*, etc. (Id.) Ordinum scilicet, et ritum sacerdotii, etc., usque ad quod Aaron figuravit in temporalibus sacrificiis, hoc impleat in spiritibus Evangelii.

VERS. 20. — *Omnes escam*. (Id.) Postquam prædicit vocationem gentium, etc., usque ad sic veram doctrinam discernamus, et fallacem.

VERS. 24. — *Species multarum*. Christi gratia, quæ per prædicationem animas curat, et carnis concupiscentiam mitigat. Hæc in Ecclesia abundat, cujus desiderium est super omnem concupiscentiam hominis, quia in ea docet virtutum et pulchritudo doctrinæ. Super omnem. Nulla concupiscentia hominis huic desiderio potest comparari: quia, *Fallax gratia et vana est pulchritudo; mulier timens Deum ipsa laudabitur* (Prov. xxv).

VERS. 25. — *Non est vir*. Christus qui excedit humanam naturam. Unde, *Speciosus forma præ filii hominum* (Psal. xliv). Hic enim peccatum non fecit, nec est inventus dolus in ore ejus.

VERS. 26. — *Adjutorium*. Adjutorium Ecclesie est secundum dispensationem Christi. Unde, *Justum adjutorium meum a Domino* (Psal. vii), etc. Ipse est infinitatis ejus columna, et laboris requies.

VERS. 28. — *Qui non habet nidum*. Id est, Ecclesiam, ubi electorum animæ filies honorum operum nutriunt. Unde, *Invenit sibi passer domum, et turtur nidum, ubi reponat pullos suos*. (Psal. lxxxiii).

CAPUT XXXVII.

VERS. 1. — *Omnis amicus*. (RAB.) Superius effugentius expressit veram amicum et falsum, dicens: *Et non permanebit in die tribulationis*.

VERS. 2. — *Sodalis autem*. Verus amicus toto animo diligit, et opere proficit. Unde, *Non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate* (I Joan. iii).

VERS. 3. — *O præsumptio*. Detestatur hypocrisim, cum malus se bonum esse simulat cooperiendo aridam malitiam, in qua scilicet non est pinguedo charitatis vel misericordie.

VERS. 5. — *Causa ventris*. Pro gula, non pro amicitia. Possunt in falsis amicis hæretici intelligi, qui omnia reote faciunt, quasi amicum consultores, cum sint preditores. Unde, *Attendite a falsis prophetis qui* (Math. vii), etc. *Cum socero*. Socer, qui a parte feminea est cognatus, muliebrem et mutabilem ostendit animum, similiter et zelus qui præcipue est animarum.

VERS. 8. — *Omnis consiliarius*. Adhuc docet cautelam omnem habendam in suscipiendis amicis et consiliariis. Multi enim se amicos et consiliarios fin-

gunt, et insidias tendunt. Unde Jeremias, *Unusquisque se a proximo suo custodiat* (Jer. ix)

VERS. 14. — *Non attendite*. (RAB.) Diversas species consiliantium enumeravit, in quibus plures personas notavit, quæ a veritate discordant. Unde præcepit cum talibus non esse consiliandum, quorum consilium periclitatur. Prævidenda est ergo consilii prudentia, fides, voluntas, et religio.

VERS. 18. — *Anima sancti viri*. Consiliariorum, diversitate ostensa, adjungit, quantum humanæ sapientiæ sanctorum excellat scientia a Spiritu sancto infusa.

VERS. 22. — *Vir peritus*. Quia de lingua prædicat: de bonis malisque doctoribus continuat.

VERS. 28. — *Vita viri*. (Id.) Præsens vita hominum in incerto non est apud eum. Unde, *Breves dies hominis sunt, numerus mensium apud te est* (Job. xiv).

VERS. 32. — *Noli avidus*. Juxta historiam, parcimoniam laudat, crapulam vituperat, quæ ad infirmitatem perducit devorantem. Mystice vero admoet, ut in temporalibus simus temperantes. Unde, *Ad invenisti, comede quod sufficit tibi* (Prov. xxv), etc. Et alibi: *Non plus sapere quam oportet* (Rom. x).

CAPUT XXXVIII.

VERS. 1. — *Honora medicum*. (RAB.) Discretos vult nos esse, etc., usque ad utriusque honorandi, sed spirituales præferendi.

VERS. 5. — *Nonne a ligno*. Antiquam tangit historiam quia in deserto Sur invenerunt filii Israel aquam amaram, sed Deus ostendit Moyse lignum, quod immissum aquam indulcavit; ubi juxta historiam demonstratur ligni medicina indulcari aquas. Mystice autem aqua amara significat legem, cui si confessio crucis et sacramentum jungatur, potabilis efficitur.

VERS. 7. — *In his curans*. (Id.) Contra diversas infirmitates, diversa opponunt medici, cibos scilicet et potus, emplastra, et unguenta: ut morbis conveniant medicamenta. Similiter faciunt medici spirituales.

VERS. 10. — *Averte*. Simile est illud: *Declina a malo, et fac bonum. Et ab omni*, etc., et non tantum corpus, sed ut sis *innocens manibus et mundo corde*.

VERS. 11. — *Da suavitatem*. Panis et vini sacrificium in memoriam Dominicæ passionis oblatum, præcipue curat vulnera animarum nec solum vivis, sed et mortuis valde necessarium est.

VERS. 15. — *Incidet in manus medici*. (Id.) Aegritudinis et molestiæ, etc., usque ad et instanter Dominum deprecantur ut dirigat opera eorum, et refrigerium præstet infirmantibus.

VERS. 16. — *Fili*, etc. Quia de infirmitatibus, et medicorum curationibus disputavit, de mortuorum exsequiis adjungit.

VERS. 21. — *Memento novissimorum*. (Id.) Ad monitio bonorum patrum ut filii præparet sibi vitæ bonorum operum.

VERS. 22. — *Neque enim est conversio.* Quasi diceret: Ergo cautus esto in omnibus, ne forte in obitu proximi plus æquo doleas.

VERS. 24. — *In requie.* Quasi: Moritari memoriam continuo conserva, et confide, et spe confortata, ne in ultimo articulo deficiat.

VERS. 26. — *Qui tenet aratrum.* Prædicatores sanctos significat, qui omni tempore docendo, exhortando, auditores suos instruant ut interioris hominis virtutem eliciant, et animam humanam ad imaginem Dei reforment. Unde, *Ut sapiens architectus fundamentum posuit (I Cor. iii).* Et alibi: *Filioli mei quas iterum parturio, donec formetur in vobis Christus (Gal. iv).* Quot species virtutum sunt, tot operationes et documenta mentibus electorum doctrina imprimunt.

VERS. 28. — *Sic annis faber, etc.* Ordo prædicatorum, qui per diversa officia ministerium suum agunt, doctrinam secundam auditores temperant: qui fragiles et infirmos verbis et exemplo formant, ut vasa in honorem faciant.

Cor suum dabit. Cum presentis vite volubilem conversationem per vestigia bonorum operum subjectis ostendit immutabilem.

VERS. 33. — *In brachio suo.* (RAB.) Quia multis exemplis, etc., usque ad ut in fornace cordis operationem discipulorum igne solidet charitatis.

CAPUT XXXIX

VERS. 15. — *Si permanserit.* (RAB.) Christi, cujus sunt membra, a quo habent omnia: qui est virtus et sapientia Patris.

VERS. 17. — *Obaudite me.* (ID.) Intelligite doctrinam meam, mentes electorum per baptismum generate, et fructum martyrii facite in decursu mortalis vite.

VERS. 20. — *Et citharis.* (ID.) Unde: *Constatimini Domino in cithara (Psal. xxxiii).* Cithara est ligni ventris in imo concavitas, etc., usque ad quæ secundum formam psalterii de superius ad eos conveniunt.

VERS. 22. — *In verbo ejus.* (ID.) Quando congregavit aquas, etc., usque ad vel aqua persecutionis, Dei dispensatione restringitur.

VERS. 24. — *Opera omnis carnis.* Presentia Dei antecedit omnia, et quidquid sit temporaliter ei sine tempore præsens est. *Nihil ergo novum, neque mutabile est in conspectu ejus (Act. i).*

VERS. 26. — *Non est dicere, etc.* Prohibet nos esse curiosos, et perscrutari quæ scire non convenit. Omnia enim in tempore suo manifestabuntur, cum illuminabit Dominus abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium.

VERS. 27. — *Benedictio, etc.* Sicut post diluvii effusionem aquæ redibant, ut appareret arida et germinaret; sic post extinctionem impiorum, datur electis facultas fructificandi.

VERS. 31. — *Initium necessariae.* Ante diluvium, fructu terræ naturali cibo nutriebantur homines, nedom erant concessæ carnes.

VERS. 35. — *Ignis, grando.* (RAB.) Omnia homini ante peccatum obediebant; post peccatum vero pugnat contra eum orbis terrarum. Inde fames et mors, et mille percussa mortis, bestiarum quoque contra eum acriant, et rhomphaea cælestis vindictæ.

VERS. 37. — *In mandatis.* Quia juxta supernam sententiam, in tempore opportuno digna ultio peccatores vastabit.

VERS. 38. — *Propterea ab initio, confirmatus sum.* Ad superiora respicit, ubi ait: *Non est dicere, etc.* Videt enim incomprehensibilia Dei judicia, et investigabiles vias, nec audet inde aliquid temere loqui vel scribere: sed temperate de his disputans, non causam, sed modum divino consilio manifestum dimisit.

VERS. 40. — *Non est dicere.* Utile dat consilium, ut opera ei non incaute discutiamus, sed Creatorem in omnibus laudemus et benedicamus.

VERS. 41. — *Et nunc in omni tempore suo.* Quasi dicat: Ne dicas priora tempora meliora fuisse quam nunc sunt. Virtutes faciunt dies bonos, vitia malos.

CAPUT XL

VERS. 2. — *Cogitationes.* (RAB.) Enumerat mala quæ homo pro peccatis sustinet.

VERS. 6. — *Medicum.* Quia caro mortua et insensibilis ad tempus requiescere videtur, anima jam sentit dolorem, et post resurrectionem cum corpore suo in pœnis vivet æternis.

VERS. 7. — *Conturbatus est.* (ID.) Ideo mali cruciabantur in pœna, etc., usque ad nobilium scilicet et ignobilitatem.

VERS. 10. — *Et propter illos factus est cataclysmus.* Peccanti homini multiplex pœna deputata est, ut correctus poeniteat, et deinceps caveat; sed quia negligit, et in pœnis proficit, inducit Deus diluvium orbi, ut hominem deleat quem creavit. Ad comparisonem vero futuræ pœnæ nihil est quod homo patitur in presenti.

VERS. 11. — *Et aquæ omnes.* (ID.) Opera scilicet peccatorum supernæ mercedis fructum non acquirunt, sed pœnarum interitum.

VERS. 13. — *Substantiæ injustorum.* Inchoant germinare, sed fluctuant in tentatione, et subito areseunt ad primum persecutionis æstum.

VERS. 15. — *Nepotes impiorum non multi.* Sæpe videmus progeniem impiorum cito deficere, maxime cum filii imitantur iniquitatem patrum.

VERS. 18. — *Vita sibi sufficientis.* Dulcis est somnus operanti, sive parum, sive multum comedat. *Invenies thesaurum.* Vere enim Christianum se esse probat, qui Christi mandata crelit et facit.

VERS. 20. — *Vinum et musica lætificant cor.* Hæc natura iter mulcent et exhilarant animam, sed dilectio sapientiæ et lingua suaviter docens multo plus confortat intellectum.

VERS. 22. — *Gratiam et speciem desiderabit oculus.* Ornatum scilicet templi et culturæ diversitatem, quæ prior populus sub lege habuit, prædicatio Evangelii in orbe seminata, bonorum operum virore excellit

VERS. 26. — *Facultates et virtutes.* (RAB.) Divitiarum A datae in Domino, etc., usque ad et hæc et omnes facultates mundi.

VERS. 30. — *Vir respiciens.* Stultum est enim otiosi, et de alieno labore mercedem querere. Percipiet enim unusquisque secundum opera sua.

VERS. 32. — *In ore imprudentis conculcabitur inopia,* etc. Cui placet otiose torpere, nec proximis docendo prodesse, tandem doloribus inferni et sera poenitentia æstuat.

CAPUT XLII.

VERS. 1. — *O mors,* etc. (RAB.) Qui prosperitatem mundi et divitias amat, amara est illi mors corporalis, quia futuræ vitæ gaudia negligit.

VERS. 5. — *Hoc iudicium.* (Id.) Commune est B omni carni, nec quisquam evadere potest, etiamsi centum aut mille annos vixerit aut ultra; unde: *Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem?* (Psal. LXXXVIII.)

VERS. 8. — *Filii abominationum.* Abominabiles sunt filii peccatorum, qui scilicet, impios patres imitati sunt.

VERS. 10. — *De patre impio.* Qui male filios nutrit, vel exemplo perdit, reus est eorum perditionis. Vel, qui mala opera de prava voluntate gignit, damnabitur pro eis

VERS. 13. — *In perditionem.* Superioribus respondet, in quibus de morte temporali disputavit: quia sicut homo de terra creatus pro peccato originali in terram redit, quamvis in incorruptione surrecturus; sic impii pro peccatis suis maledicti, in æternam perditionem cum corpore et anima ibunt.

VERS. 15. — *Curam habe de bono nomine,* etc. Ut bene et religiose vivas. Sic autem acquiritur bonum nomen.

VERS. 18. — *Melior est homo qui abscondit stultitiam suam,* etc. Qui abscondet frumentum, maledicetur in populis, benedictio autem super caput vendentium.

VERS. 19. — *Verumtamen revertimini in his quæ procedunt.* Quia bonum nomen et bonam vitam utilem esse prædixit, et occultantes scientiam reprehendit, suadet ut revertantur ad studium docendi, quia non est bonum irreverentem et inobedientem esse suo doctore.

VERS. 20. — *Non est bonum omnem irreverentiam observare.* Juxta litteram, nos instruit ut a vitis caveamus, et virtutibus operam demus, et ne spretis melioribus, eligamus pejora, quæ sequitur confusio sempiterna.

VERS. 26. — *Non avertas faciem tuam a proximo tuo,* etc. (RAB.) Cum angeli colligent de Ecclesia omnia scandala, etc., usque ad et fornicationibus hæreticorum se miscuit.

VERS. 27. — *Ne respicias mulierem alieni viri,* etc. Cupiditatem carnalem quæ debet subesse spiritui, hanc non debemus scrutari et suggestionibus ejus subji.

CAPUT XLII.

VERS. 1. — *Non duplices sermonem,* etc. (RAB.) Prohibet de occulto cordis bonum et malum simul dicere; unde: Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem et amaram aquam?

VERS. 4. — *De æqualitate stateræ,* etc. (Id.) Ubi que sequenda est æquitas, etc., usque ad subjectos quoque cum discretione disciplinæ regamus.

De æqualitate stateræ. Quantum hypocrisis et dolus Domino displiceat ostenditur his verbis: *Statera dolosa abominatio est apud Deum.* Qui aliter causam pauperis quam potentis librat; vel sua errata leviora quam aliorum putat; vel qui imponunt in humeros hominum onera importabilia; vel qui bona in publico, mala in occulto agit, abominabilis est B Domino.

VERS. 5. — *Et servo pessimo.* Significat servum qui verbis non corrigitur, verberibus esse coercendum. Servus quoque vitiorum severa disciplina corrigendus est.

VERS. 7. — *Ubi manus multæ,* etc. Admonet ubi diversæ sunt voluntates spirituali lucro inhiantes, caute esse dispensandum. Alii enim tentandi, alii discendi voto querunt verbum, sed non omnia omnibus conveniunt.

VERS. 8. — *De disciplina.* Qui congrua disciplina unumquemque arguit, eruditum se et probabilen doctorem in conspectu sanctorum ostendit. Nec ætas juvenilis in doctore despicienda, quem vita et discretio commendat.

VERS. 9. — *Filia patris.* (RAB.) Mystice filia patris, etc., usque ad vel transgrediatur legem Dei facta sterilis in omnibus bonis.

Filia patris. Docet, ad litteram, parentes sobolis suæ curam gerere, et cum disciplina nutrire, et ne lasciviæ et voluptati frena relaxent.

VERS. 11. — *Super filiam luxuriosam,* etc. Quæ diligentem querit custodiam. Si enim dimittitur suæ voluntati, doctorem confundit et in multitudiæ populi erubescere facit. Unde, periculose tibi ministrat, cujus vultum frequenter attendis. Nam impudici oculi non norunt animæ pulchritudinem considerare, sed corporum.

VERS. 14. — *Melior est enim iniquitas viri,* etc. (Id.) Mulier aut sexum significat, etc., usque ad quia res confusione dignas gerit.

VERS. 15. — *Memor ero igitur operum,* etc. (Id.) Hucusque de diversis rebus disputavit, etc., usque ad et postea patrum fortia facta describit.

VERS. 19. — *Cognovit enim Dominus,* etc. Quia omnes ætates mundi præsentis sunt ei, apud quem nihil præteritum, nihil futurum est; ipse solus revelat mysteria, qui scit singulorum corda, qui omnes cogitatus et sermones inspicit.

VERS. 21. — *Magnalia sapientiæ.* Quando prophetis scilicet et apostolis sacramentum consilii sui absconditum a sæculis et generationibus fidelibus revelavit. Ipse enim est ante omnes, et post omnes; cui nihil additur, nihil minuitur.

VERS. 23. — *Et tanquam scintilla.* Tanquam scintillam in opera Dei consideramus, quia vix parvam notitiam inde percipimus.

VERS. 25. — *Omnia duplicia, etc.* (RAB.) Ita ordinavit Deus omnia, ut quæ sibi videntur esse contraria conveniant, ut elementa vel quatuor tempora.

CAPUT XLIII.

VERS. 1. — *Altitudinis, etc.* (ID.) Pulchritudo firmamenti, etc., usque ad nullus corporeis oculis divinitatis splendorem potest sufferre.

VERS. 3. — *Fornacem custodiens.* Quia superbos, pro cogitatione, locutione, et operatione mala, excruciat aeterna flamma.

VERS. 5. — *Et in sermonibus ejus, etc.* (ID.) Mysticis verbis superborum ludit intellectum. **FESTINAVIT, etc.** Cum in prædicatione Evangelii præparata est via salutis et aditus regni cœlestis.

VERS. 6. — *Et luna, etc.* (ID.) Postquam de sole disputavit, etc., usque ad sed rectius aprili deputatur, quia in ipso vel incipit, vel desinit, vel totus includitur.

VERS. 7. — *Luminare quod minuitur, etc.* Luna non habet nativum splendorem, sed a sole accipit: sic et Ecclesia a Christo, quæ in persecutione videtur minui, sed in parte clarescit; crescit enim mirabiliter in consummatione.

VERS. 9. — *Vas castrorum, etc.* Quia in ipsa consistit multitudo fidelium, quæ in firmamento veritatis et divinæ prædicationis per totum orbem gloriose resplendet.

VERS. 10. — *Species cœli, etc.* Ornatus Ecclesiæ, sanctorum plenitudo, quos Deus excelsus ordinavit, ut prædicatione Evangelii illustrarent. Hi in verbis sanctis et in doctrina veræ fidei permanentes, expectant iudicium Dei.

VERS. 11. — *In verbis.* Quia in patientia sua possident animas, præcincti lumbos; et lucernas tenentes in manibus suis, expectant Dominum suum, quando revertatur a nuptiis.

VERS. 12. — *Vide arcum, etc.* Scriptum Veteris vel Novi Testamenti. Hic fidelibus suave jugum ostenditur, contumacibus arma terribilia.

VERS. 13. — *Gyranit cœlum, etc.* Quando per virtutem et sapientiam Dei, id est, Christum, Vetus et Novum Testamentum conditum est.

VERS. 16. — *Et confracti sunt lapides grandinis.* Doctores, qui terram humani cordis irrigant, et tempestatem increpationis in se gerunt, et in tempore effundunt, et confringunt lapides grandinis; increpando, scilicet duritiam pravi cordis lapident vitale gramen.

VERS. 17. — *Aspirabit Notus.* (RAB.) Qui et Auster, etc., usque ad potentes ad Christiani nominis persecutionem, et aliquando ad poenitentiam.

VERS. 18. — *Tempestat.* Varia tentamenta per malignos spiritus Deus irrogat, ut fervorem fidei et dilectionem frigescere faciant.

VERS. 21. — *Gelu sicut salem, etc.* Id est, sterilitatem; ubi enim sal spargitur, sterilitas sequitur: diabolus vero per frigus infidelitatis terrena corda ad bona opera sterilia facit.

VERS. 24. — *Medicina, etc.* Omnis eloquentia deficit in comparatione ejus, nec sufficit virtutem ejus enarrare.

VERS. 26. — *Qui navigant mare, etc.* Multa sunt ad litteram pericula maris, et ibi mirabilia Dei opera in variis bestis, sicut naturalium rerum scriptores tradiderunt. In mari quoque hujus mundi sunt multa monstra dæmoniorum et multæ eorum insidiæ.

VERS. 34. — *Ne laboretis, etc.* (RAB.) Comprehendere quod est incomprehensibile. Unde non quæras opes ad quas pertingere non possis.

CAPUT XLIV.

VERS. 1. — *Laudemus viros, etc.* Moraliter disputando, allegoriamque et anagogem in plerisque tangendo, mysteria divini sacramenti edidit; numde sanctis patribus narrare incipit. *Parentes nostros.* Patriarchas, qui divina locutione et visione fruebantur; et Prophetas, qui, Spiritu sancto repleti, multa Christi et Ecclesiæ mysteria præcinerunt.

VERS. 12. — *In Testamentis stetit, etc.* (RAB.) Hæc juxta historiam de patriarchis, etc., usque ad quando semen bonorum operum cœlesti mercede compensabitur.

VERS. 16. — *Henoeh placuit Deo.* Non ab Adam, etc., usque ad ut det hominibus consilium poenitendi.

VERS. 17. — *Noe inventus est, etc.* Quando perente mundo diluvio reservatus est, ut poenitentiam gentibus prædicaret, et exemplo demonstraret quod qui Deo devote serviunt, ab æterno interitu liberantur. Cum eo Deus pactum statuit, ne ultra perderet aquis diluvii omnem carnem (*Gen. xvii*). Significat autem rectores, qui inter fluctus sæculi arcam, id est Ecclesiam, regunt, et prædicant baptismum poenitentiae, orationibus et sacrificiis Deum placantes humano generi.

VERS. 21. — *In carne ejus facit stare testamentum, etc.* (RAB.) Ut significaretur renovata natura nostra per baptismum Christi, post exspoliationem veteris hominis.

VERS. 22. — *Ideo jurejorando, etc.* Duplex est promissio Abrahæ. In arena maris exprimuntur steriles Judæi; in similitudine stellarum, fideles Christiani, qui resurrectionis lumine coruscabunt sicut æstra cœli.

VERS. 26. — *Et dedit illi hæreditatem, etc.* Gentilis populi, qui posterior ad gratiam fidei et baptismi regenerationem accessit, cui plenitudo paternæ benedictionis provenit.

CAPUT XLV.

VERS. 6. — *Præcepta.* In monte Sinai, scilicet legem dedit ei et præcepta vitæ, cum eo loquens in nube.

VERS. 9. — *Et circumcinxit eum, etc.* Describit ritam veteris sacerdotii et ornatum pontificis, quæ

omnia figura erant Novi Testamenti, et veri sacerdotis Jesu Christi. *Et induit.* Vestimenta pontificis sunt opera virtutum : sapientia, doctrina.

VERS. 14. — *Corona aurea*, etc. In qua erat nomen omnipotentis Dei, quæ significat honorificentiam divinæ majestatis, quoniam super omnia statuere debemus, ut in omnibus actibus nostris et sermonibus honorificetur Deus per Jesum Christum, qui est caput nostrum (I Petr. 1v).

VERS. 17. — *Sacrificia.* (RAB.) Quomodo Moyses Aaron, etc., usque ad Christi enim sacerdotium et ritus sacrificiorum in æternum manebit.

VERS. 28. — *Phinees filius Eleazari.* (Id.) Phinees, sicut scriptum est in libro Numerorum (Cap. xxv), etc., usque ad ad montem fortitudinis, id est Christum, feliciter pervenit.

VERS. 31. — *Et testamentum David.* (Id.) Significat quod David in distributione ministeriorum Dei, etc., usque ad et in tabernaculo ministrorum vices ordinavit.

CAPUT XLVI.

VERS. 1. — *Fortis in bello Jesus Nave.* (RAB.) Jesus et opere et sermone Christum significat, etc., usque ad triumphans principatus et potestates in semetipso.

VERS. 4. — *Quis ante illum*, etc. (Id.) Quomodo in occurso Josue impeditus est sol, etc., usque ad breviabuntur in tempore perditionis.

VERS. 9. — *A peccatis.* Desperationis, quando exploratorum rumoribus auditis desperaverunt intrare terram.

VERS. 13. — *Et iudices singuli*, etc. (RAB.) Post Josue, successerunt iudices qui populum Dei ab hostibus defendebant; et post Christi passionem, apostoli rectores Ecclesiæ Dei.

VERS. 14. — *Ut sit memoria illorum*, etc. Quia in recta fide perseveraverunt, ut memoria eorum perpetua benedictione firmaretur. *Ossa.* Rebur honorum operum mercede donatur, ut memoria nominis eorum ad posterum cum gloria transferatur.

VERS. 16. — *Dilectus a Domino*, etc. (RAB.) Narrat historia quod Dominus Samueli infanti, etc., usque ad pronuntiat malis rectoribus poenam futuram et mortem perpetuam.

CAPUT XLVII.

VERS. 1. — *Post hæc surrexit Nathan.* Ad litteram, facta David commemorat, de quibus liber Regum et Paralipomenon plenissime narrat.

VERS. 2. — *Quasi adeps.* Significat eum gratia Spiritus sancti repletum, a carnalium consortio vita et moribus separatam.

VERS. 3. — *Cum leonibus lusit.* (RAB.) David significat Christum, etc., usque ad et dedit illi nomen, quod est super omne nomen.

VERS. 14. — *Post ipsum surrexit filius consatus.* (Id.) Mystice, Salomon, etc., usque ad sicut in una area bonos significant grana, malos vero palea.

VERS. 23. — *Ut faceres imperium*, etc. (Id.) Quia

A decem tribus secuntæ sunt Jeroboam, et duæ Roboam; de Ephraim fuit Jeroboam, qui primus in decem tribubus crudeliter regnavit.

VERS. 27. — *Et dereliquit post se*, etc. (Id.) Mystice, Roboam, qui interpretatur latitudo populi, etc., usque ad in regula catholice fidei permansit.

VERS. 28. — *Avertit gentem consilio suo.* Credens scilicet consilio juvenum.

CAPUT XLVIII.

VERS. 1. — *Et surrexit Elias.* (RAB.) Qui decem quinquagenarios ab Ozia rege missos celesti igne combussit (IV Reg. 1).

VERS. 2. — *Qui induxit.* (Id.) Mystice, famulorum verbi Dei et fidei Trinitatis in eam figuravit, etc., usque ad ut postea veniret qui nec translatus nec subvectus, cælum æthereum sua virtute penetraret.

VERS. 13. — *Elias quidem in turbine*, etc. (Id.) Cum non sit discipulus super magistrum, etc., usque ad qui enim firma fide tangit mortem Christi, particeps est ejus resurrectionis.

In Eliseo completus. Qui oravit die : *Fiat spiritus tuus duplex in me*, et obtinuit. Unde in patientia et virtute insuperabilis fuit, qui in vita et in morte multa signa fecit.

VERS. 17. — *Relicta est gens perpanca.* Quia domus David, et tribus Juda, et Benjamin, non penitus abjecerunt culturam Dei, sed alii eorum fuerunt idolatræ, sicut Joram et Achaz : alii adhæserunt Deo, sicut Ezechias et Josias.

VERS. 19. — *Ezechias munivit civitatem suam*, etc. (RAB.) Quod Ezechias fontem obturat, etc., usque ad civitatem extinctis hostibus liberatam in Paralipomenon plene ostenditnr.

CAPUT XLIX.

VERS. 1. *Memoria Josias.* (RAB.) Memoria Josias regis, etc., usque ad ipse zelo Dei mundat terram Judæ et Jerusalem ab omnibus abominacionibus, qui ait : *Zelus domus tuæ comedit me.*

VERS. 5. — *Præter David, et Ezechiam, et Josiam*, etc. Hi tres comparatione aliorum non dicuntur peccasse. Quod omnia peccaverunt, condigna poenitentia deleverunt, et devotione et pietate Deo placuerunt.

VERS. 8. — *Incenderunt electa civitatem sanctitatis*, etc. (Id.) Quidem hunc locum in persona Christi intelligunt, etc., usque ad his autem destructionis, edificavit Ecclesiam Dei.

VERS. 10. — *Ezechiel qui vidit*, etc. (Id.) Mystice, Ezechiel, etc., usque ad et poenitentibus prædixisse remedia.

VERS. 11. — *Per thibru.* Significat quod prædixerit super peccatores venturam esse plurimum vindictæ, et per viam mandatorum Dei gradatibus promiserit consolationem misericordie.

VERS. 13. — *Nam et ipse*, etc. Quia Christum signat, qui est imago Dei : ut quicumque crediderit in Deum, hic quasi annulo signetur.

VERS. 14. — *Et Jesum filium Josedes.* Quia per gratiam Jesu Christi, qui est rex noster et sacerdos, post captivitatem diaboliæ oppressionis, reædificatur Ecclesia.

VERS. 15. — *Nehemias.* (RAB.) *Consolator Deus, vel consolatus a Domino,* etc., usque ad qui ædificat civitatem Dei, id est Ecclesiam, et consolatur mœrentes.

VERS. 16. — *Nemo,* etc. Enoch, *dedicatio.* Hic Christum significat, qui ædificavit et consecravit Ecclesiam sanguine suo; qui sine peccato venit in mundum, et cum gloria suscepturus est in cœlum.

VERS. 17. — *Ut Joseph.* Joseph, sicut Jacob pater ejus, terram promissionis desiderabat, Ægyptum detestabatur; instruens nos ut desideremus terram viventium, ut quiescamus in pace.

VERS. 18. — *Et ossa ipsius visitata sunt.* (RAB.) Significat quod Joseph, etc., naque ad et sepelierunt in Sichem, quæ est Neapolis, urbs Samaritanorum.

VERS. 19. — *Seth et Sem,* etc. Seth filius Adam, et Sem primogenitus Noe, tam fide quam moribus hominibus sui temporis prælati sunt; in quibus Christus significatur, qui Deus et homo est.

CAPUT L.

VERS. 1. — *Simon Oniæ filius.* (RAB.) Ad homines in tempore suo pervenit, etc., usque ad cum vitam Simonis et mores tam expresse describat Jesus.

VERS. 5. — *Patei aquarum.* Profunditates Scripturarum, quæ in divinis libris sub figuris latent, sed ore prædicatorum redundant, quasi mare ad saturitatem pflurimorum.

VERS. 5. — *Et ingressum domus atrii amplificavit.* Quia in radibus, quos signat atrium; et in perfectis, qui signantur per domum, magistrorum excrescit meritum.

VERS. 11. — *In accipiendo ipsum stolam,* etc. Ordo prædicatorum accipiendo stolam gloriæ, et vestiendo se consummatione virtutum, judicium dignitatis suæ, et ornatum fidei, et vestitum bonæ operationis demonstrat. Hæc enim debent in sacerdotibus apparere, ut digne possint docere.

VERS. 13. — *In accipiendo autem partes de manu sacerdotis.* Partes accipit de manu sacerdotis, qui bonæ operationis actum exigit a ministris.

VERS. 15. — *Et consummatione fungens in ara.* Consummata oblatio datur excelso Regi, quando corpus Christi offertur Deo.

VERS. 17. — *Effudit in fundamento.* In commemorationem Christi, qui est fundamentum Ecclesiæ, hujus oblationis est odor suavissimus Deo omnipotenti.

VERS. 18. — *Tunc esclomaverunt filii Aaron.* Christi sacerdotes prædicationem exhibuerunt per passionem consummatam. Ductiles tui bene dicuntur, quia prædicatorum tanto crescent quanto tribulationum malleis percussantur.

VERS. 19. — *Tunc omnia populus,* etc. Cum officium ecclesiasticum per ministros altaris agitur in

memoriam Christi, populus, ad laudem Dei provocatus, prosternit se in faciem, id est, cordis sui exhibet humilitatem. *Dare preces Omnipotenti.* Quia quidquid amare Dei agitur, coram Deo est oratio et odor suavitatis; quia omnis Ecclesia satagit ut perseveret in præce usque ad finem mundi, quando corpus Christi in incorruptione honorabitur, et membra capiti suo conjungentur.

VERS. 21. — *Et rogavit populus,* etc. (RAB.) Quia quidquid in unitate fidei Deo offertur, apud eum recipitur; quidquid extra, impletati deputatur. Magnus sit in Ecclesia sonus, quando orantibus sacerdotibus et benedicientibus respondet omnis populus: Amen: qui sonus tam ad clamorem vocis quam ad devotionem cordis pertinet.

B VERS. 22. — *Tunc descendens,* etc. Cœtus sanctorum exsultans. *Extulit.* Quando gratias agit pro perfectione laboris in salute universi populi, tunc laudes multiplicat, orationem iterat, quia nunquam a laudibus cessat.

VERS. 23. — *Ostendere virtutem Dei.* Prædicare scilicet misericordiam ejus, qui dat nobis jucunditatem cordis, et pacem in temporibus æternis, ut omnes viri Israelitæ, et amatores Regis æterni, prædicent potentiam et bonitatem Dei in liberatione populi sui.

VERS. 27. — *Duas gentes,* etc. Ruina duplex, gentilitas scilicet, quæ idololatria polluta est et conversatione vana.

C VERS. 29. — *Doctrinam sapientiæ,* etc. Opus suum commendat, ostendens quam utile sit legenti, meditati et operanti.

CAPUT LI.

VERS. 1. — *Oratio Jesu filii Sirach.* Melius ad tantam Ecclesiam refertur, quam ad unam personam, quia in ea multæ species tribulationum et diversa solatia describuntur.

Confitebor tibi, Domine rex. (RAB.) Jesus Christus adiutor et protector est sponsæ suæ, qui tradidit semelipsum pro ea, ut liberaret eam a perditione originalis peccati.

VERS. 5. — *Portis tribulationum.* Hæc sunt ora principum et tyrannorum, unde minæ prodeunt et fraudulentia, quæ servos Dei negare fidem compellunt.

D VERS. — 6. — *A pressura flammæ.* Hoc tribus pueris contigit in camino ignis corporaliter; sed omnes sancti ab æstu persecutionis liberantur spiritaliter.

VERS. 9. — *Et vita mea appropinquans erat inferno.* Quia vita carnis quotidie deficiendo ad mortem tendit. Mortem enim infernum vocat, quia mors carnis, primi peccati vindicta est, sicut infernus peccantium animarum poena perpetua.

VERS. 10. — *Circumdederunt me undique,* etc. Videns Ecclesia se ab hostibus circumdari, et humanum deesse solatium, a Deo quærit adiutorium, a quo est omne bonum, cui attribuit quod liberatur ab inimicis.

VERS. 18. — *Cum adhuc junior essem.* (RAB.) In A juvenute, vel pueritia, etc., usque ad quomodo ab infantia quaesierit sapientiam.

Prinusquam oberrarem, etc. Signat se ante errorem pueritiæ vel juvenutis desiderasse sapientiam, et a Domino postulasse, et usque ad novissimum perseverasse.

VERS. 19. — *Tanquam præcox uva.* Decorem sapientiæ comparat præcoquæ uvæ, ut ostendat jucunditatem apud eam esse. Præcoqua enim uva dicitur eo quod cito maturescat.

VERS. 24. — *Consiliatus sum,* etc. (RAB.) Prius dicit se consilium inisse ut faceret illam, etc., usque

ad sic enim confirmatus, perveniet ad fructum sapientiæ.

VERS. 29. — *Venter meus.* Commotus ad penitentiam per sapientiæ notitiam. *Propterea.* Ad perfectionem sapientiæ pervenire non est humani stadii, sed divini muneris.

VERS. 30. — *Dedit mihi Dominus,* etc. Bona merces est lingua erudita, quæ fecit fratres instruere et corrigere.

VERS. 37. — *Letetur anima.* Magna est juvenitas cordis, si recordatur misericordiam superni judicis.

LIBER ISAIAË PROPHETÆ.

PROLOGUS S. HIERONYMI IN ISAIAM PROPHETAM.

(Vide Hieron. in Isa., Operum tom. IV.)

VITA ISAIAË

(Ex Epiphanio, Hb. de Vitis prophetarum.)

Isaias in Jerusalem nobili genere ortus est, ibique prophetavit: sub Manasse rege, sectus in duas partes, occubuit. Sepultusque est sub quercu Rogel, juxta transitum aquarum, quas olim Ezechias rex jacto obstruxerat pulvere. Fontem quippe Deus Siloam causa Prophetæ efficit, quoniam priusquam moreretur, pusillum precatus est, uti undas illic effingere dignaretur. Et confestim demisit illi cœlitus aquam viventem, unde sortitus est locus ille appellationem Siloam, quod si quis interpretetur, sonat demissum. Sub Ezechia quoque rege, antequam stagnum piscinasque fabricasset, precibus Isaiaë esse-

ctum, ut exigua lympha scaturiret, quod populus in obsidione hostium teneretur, et ne ipsa periret undis destituta civitas. In cuius rei perennem memoriam, populus accurate Prophetam isthuc solo cum gloria et honore reddidit, ut per ejusdem intercessionem in consummationem usque sæculi, aquæ ejusmodi fructus impetretur, cui scilicet usum referbant acceptum. Exstat autem monumentum Isaiaë, finitimum sepulturae principum, post sepulcra sacerdotum versus Nothum partemque meridionalem. Salomon enim Jerosolymam construens, regum excavit mausolea, prout illa David descriperat.

PRÆFATIO IN ISAIAM.

(HIERON. in Isa.) Isaias, vir nobilis et urbanæ eloquentiæ, nihil in eloquio rusticitatis habens, non tam propheta dicendus est quam evangelista: Ita enim liquide Christi et Ecclesiæ mysteria prosequitur, ut de præteritis putetur historiam texere. Prophetavit autem in Hierusalem et Juda, nondum decem tribubus captivatis: et de utroque regno nunc mixtim, nunc separatim, texuit oracula. Et cum interdum ad præsentem respicit historiam, et post Babylonicam captivitatem reditum populi significet in Judæam, in advocationem tamen gentium et Christi adventum omnem intendit curam.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *Visio Isaiaë,* etc. Tria sunt genera visionis: primum corporale, quo videmus cœlum et terram et hujusmodi; secundum spirituale, quo videmus, sicut in somnis, imagines hominum et hujusmodi; tertium intellectuale, quod est in ratione, per quod Creatorem cognoscimus, et, Spiritu sancto

revelante, intelligimus quodlibet. Videre quoque sæpe pro intelligere ponitur: unde sæpe interrogamus, dicentes: Vides, id est, intelligis? Prophetæ quoque hinc videntes dicuntur, id est, intelligentes. Hanc visionem vidit Isaias Spiritu sancto, scilicet intimante, quæ superventura erant intellexit. Unde in principio non ponit visiones sicut Daniel, neque dicit quid viderit; sed statim dicit: Audite, cœli, et auribus percipe, terra.

(HIER. in Isa., tom. IV.) Non solum Isaias, etc., usque ad non ergo ignorabant, secundum Moysen, qui sic videbant.

(Id., *Ibid.*) Isaias interpretatur, etc., usque ad et cum omnia fecerit, dicit: *Servus inutilis sum; quod debui facere, feci.*

Filius Amos. (Id., *ibid.*) Amos, pater Isaiaë, non decem Prophetarum tertius est, etc., usque ad Prophetas fuisse contendunt.

Super Judam et Jerusalem. (Id., *ibid.*) Isaias pri-